

Sanita Šuriņa

**Ar Covid-19
preventīvo uzvedību saistītie faktori
Latvijas iedzīvotāju populācijā**

Promocijas darba kopsavilkums zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph. D.*)” iegūšanai

Nozare – psiholoģija

Apakšnozare – veselības psiholoģija

Rīga, 2022

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Sanita Šuriņa

ORCID 0000-0002-1912-798x

Ar Covid-19
preventīvo uzvedību saistītie faktori
Latvijas iedzīvotāju populācijā

Promocijas darba kopsavilkums zinātniskā doktora grāda
“zinātnes doktors (*Ph. D.*)” iegūšanai

Nozare – psiholoģija

Apakšnozare – veselības psiholoģija

Rīga, 2022

Promocijas darbs izstrādāts Rīgas Stradiņa universitātē, Latvijā

Promocijas darba vadītāja:

Dr. psych. profesore **Kristīne Mārtinsone**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Zinātniskā konsultante:

Dr. psych. docente **Viktorija Perepjolkina**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. psych. asociētā profesore **Vineta Silkāne**,
Vidzemes Augstskola, Latvija

Dr. psych. profesore **Anita Pipere**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Ph. D. asociētā profesore **Efrata Netere**,
Rupina Akadēmiskais centrs, Izraēla

Promocijas darbs tiks aizstāvēts psiholoģijas nozarē Promocijas padomes atklātā sēdē 19.12.2022. plkst.11.30 Hipokrāta auditorijā un attālināti tiešsaistes platformā *Zoom*

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU tīmekļa vietnē:
<https://www.rsu.lv/promocijas-darbi>

VPP projekts “Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un risinājumi starptautiskā kontekstā (*INTERFRAME-LV*)” Nr. VPP-IZM-2018-/1-0005

VPP projekts “Covid-19 epidēmijas ietekme uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā; veselības nozares gatavības nākotnes epidēmijām stiprināšana”, Nr. VPP COVID2020/1-0011

VPP projekts “Dzīve ar Covid-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē / Life with Covid-19”, Nr. VPP-COVID2020/1-0013

Vertikāli integrēti projekti, Rīgas Stradiņa universitāte

Promocijas padomes sekretāre:

Dr. psych. lektore **Ilona Krone**

Satura rādītājs

Darbā izmantotie saīsinājumi	6
Ievads	7
Darba mērķis	10
Darba uzdevumi	10
Darba hipotēzes	12
Darba novitāte	14
1. Ar Covid-19 uzvedību saistītie faktori	16
1.1. Covid-19 preventīvā uzvedība	16
1.2. Covid-19 draudu novērtējums un bailes no Covid-19 Aizsardzības motivācijas teorijas ietvaros	17
1.3. Uzticēšanās informācijas avotiem Uzticēšanās, pašāvēības un sadarbības (UPS) modeļa ietvaros	18
1.4. Institucionālā uzticēšanās, uztvertais sociālais atbalsts no tuviniekiem un uztvertais sociālais atbalsts no paziņām Sociālā kapitāla teorijas ietvaros	19
1.5. Ticība Covid-19 saņēmētības teorijām	20
1.6. Vakcinēšanās motīvi	21
1.7. Sociāldemogrāfisko faktoru saistība ar Covid-19 preventīvo uzvedību	22
2. Ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvais modelis	24
3. Ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvais modelis	27
4. Pētījuma metode	30
5. Rezultāti	32
5.1. Promocijas darba pirmā posma rezultāti	32
5.2. Promocijas darba otrā posma rezultāti	36
6. Diskusija	40
Secinājumi	46
Priekšlikumi	49
Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tēmu	51
Izmantoto avotu saraksts	53
Pateicības	67
Pielikumi	68
1. pielikums. Promocijas darba pirmā posma pētījumā izmantotais instrumentārijs	69
2. pielikums. Promocijas darba otrā posma pētījumā izmantotais instrumentārijs	72

Darbā izmantotie saīsinājumi

AMT	Aizsardzības motivācijas teorija
CFA	Apstiprinošā faktoru analīze
Covid-19	2019. gada koronavīrusa (<i>Coronavirus disease 2019</i>) pandēmija jeb Covid-19 – infekcioza slimība, kuru izraisa 2019. gadā atklāts vīruss no koronavīrusu grupas
UPS	Uzticēšanās, pašāvēības un sadarbības modelis
SEM	Strukturāla vienādojuma modelēšana
SK	Sociālais kapitāls
VPP	Valsts pētījumu programma

Ievads

Kopš pirmajiem reģistrētajiem Covid-19 saslimšanas gadījumiem Ķīnā 2019. gada nogalē vīruss strauji izplatījās visā pasaulē. Pieredze, kas iegūta iepriekšējo 21. gadsimta pandēmiju un vīrusa uzliesmojumu laikā (Leppin & Aro, 2009; Myers & Goodwin, 2011; Rubin, Amlôt, Page & Wessely, 2009), liecina par preventīvās uzvedības efektivitāti vīrusa izplatības ierobežošanā. Arī šajā pandēmijā preventīvajai uzvedībai ir veltīti daudzi, tostarp no psiholoģiskās perspektīvas veikti, pētījumi (Korn et al., 2021; Rad et al., 2021; Sekizawa, Hashimoto, Denda, Ochi & So, 2022). Covid-19 preventīvā uzvedība ietver higiēnas normu ievērošanu, mutes un deguna aizsargmasku valkāšanu, sociālo distancēšanos un vakcinēšanos pret Covid-19 (WHO, 2022).

Šis promocijas darbs tika izstrādāts dinamiskos un mainīgos Covid-19 pandēmijas apstākļos, kad bija ne vien nepieciešams, bet arī iespēja strauji reaģēt uz aktuālo situāciju. Darbs tika izstrādāts divos posmos, lai pētītu konkrētā brīža aktuālākās Covid-19 preventīvās uzvedības stratēģijas un ar tām saistītos faktoros. 2020. gada pirmajā pusē būtiska bija Pasaules Veselības organizācijas rekomendēto sociālās distancēšanās un higiēnas pasākumu ievērošana, savukārt 2021. gada rudenī, kad Latvijā bija pieejamas vakcīnas pret Covid-19, aktuāli bija pētīt faktoros, kas ir saistīti ar vakcinēšanos pret Covid-19.

Lai sagatavotos empīriskajam pētījumam, sākotnēji tika veikta literatūras analīze un identificēti ar Covid-19 preventīvo uzvedību un specifiski ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistītie faktori, kas tika iekļauti promocijas darbā teorētiski pamatotajos un empīriski pārbaudītajos ar Covid-19 preventīvo uzvedību un ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajos modeļos. Literatūras analīzes rezultātā tika identificēti šādi faktori: draudu novērtējums un uztvertā ievainojamība (Adunlin et al., 2020; Hayden, 2022; Kapoor & Singhal, 2021); bailes no Covid-19 (Sekizawa et al., 2022; Yıldırım,

Geçer & Akgül, 2021); uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem pasākumos (Al-Amer et al., 2022; Fisk, 2021; Marco-Franco, Pita-Barros, Vivas-Orts, González-de-Julián & Vivas-Consuelo, 2021; Paredes, Apaolaza, Marcos & Hartmann, 2021) un institucionālā uzticēšanās (Ferwana & Varshney, 2021; Giavrimis & Nikolaou, 2020); ticība Covid-19 sazvērētības teorijām (Georgiou, Delfabbro & Balzan, 2020; Gogarty & Hagle, 2020; Pummerer et al., 2020; Swami & Barron, 2020); vakcinēšanās motīvi (Ferwana & Varshney, 2021; Tu, Kotarba, Bier, Clark & Lin, 2022) un sociāldemogrāfiskie faktori (Al-Amer et al., 2022; Dohle et al., 2020; Lazarus et al., 2021; Rad et al., 2021). Modeļos ietvertu faktoru un to savstarpējo saistību detalizēts raksturojums sniegts nākamajās nodaļās.

Promocijas darba pirmajā posmā Covid-19 preventīvā uzvedība tika operacionalizēta kā higiēnas un sociālās distancēšanās pasākumu ievērošana un šīs uzvedības apzīmēšanai lietots termins “Covid-19 preventīvā uzvedība”. Šajā posmā tika teorētiski izveidots un empīriski pārbaudīts ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvais modelis. Īpaši jāuzsver, ka, ņemot vērā pandēmijas laikā veikto pētījumu rezultātus, to autori (Ahorsu, Lin & Pakpour, 2020; Duong, Nguyen, McFarlane & Nguyen, 2021; Tu et al., 2022) norāda uz nepieciešamību pēc kompleksa problēmas skaidrojuma, tamdēļ integratīvā modeļa teorētiskajam ietvaram tika izmantots Aizsardzības motivācijas teorijas (AMT) un Uzticēšanās, paļāvības un sadarbības (UPS) modeļa ietvars. AMT ietvars ļāva skaidrot emocionālo un kognitīvo faktoru saistību ar preventīvo uzvedību, savukārt UPS fokusējas uz paļāvību uz institūcijām krīzes apstākļos, sabiedrības iesaisti kolektīvā rīcībā kā instrumentu krīzes pārvarēšanai un skaidro integratīvajā modelī iekļauto faktoru saistību specifiski krīzes apstākļos (Earle, Siegrist & Gutscher, 2010; Paredes et al., 2021). Papildus modelī tika ietverts tajā brīdī vēl viens nozīmīgs ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīts faktors – ticība Covid-19 sazvērētības teorijām, kā arī sociāldemogrāfiskie faktori (Šuriņa et al., 2021).

Promocijas darba otrajā posmā, kas tika veikts 2021. gada nogalē, pētīta vakcinēšanās uzvedība. Šajā posmā Covid-19 preventīvā uzvedība tika operacionalizēta kā vakcinēšanās pret Covid-19 un attiecīgi lietots termins “Covid-19 vakcinēšanās uzvedība”. Tika izveidots integratīvs modelis, lai skaidrotu ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistītos faktoros (Šuriņa, Mārtinsone, Upesleja & Perepjolkina, 2022). Tas tika veidots AMT un Sociālā kapitāla (SK) teorijas ietvaros. Papildus AMT ietvara emocionālo un kognitīvo faktoru saistības skaidrojuma ar preventīvo un šajā gadījumā konkrēti ar Covid-19 vakcinācijas uzvedību SK teorija (Šuriņa & Mārtinsone, 2020) tika izvēlēta, jo tā ļauj skaidrot institucionālās uzticēšanās un sociālo attiecību raksturojošo faktoru saistību ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību (Ferwana & Varshney, 2021; Makridis & Wu, 2021). Turklāt modelim tika pievienoti arī tādi aktuāli ar vakcinēšanās uzvedību saistīti faktori kā individuālie vakcinēšanās motīvi un sociāldemogrāfiskie faktori (Šuriņa et al., 2022).

Kopumā var secināt, ka Covid-19 pandēmijas laikā ir veikta virkne pētījumu, kuros skaidrota emocionālo, kognitīvo, sociālo un sociāldemogrāfisko faktoru saistība ar Covid-19 preventīvo uzvedību. Taču pētnieki norāda uz nepieciešamību veidot integratīvu skatījumu uz problēmu, novērtējot emocionālo, kognitīvo, sociālo un sociāldemogrāfisko faktoru savstarpējo mijiedarbību un saistību ar Covid-19 preventīvo uzvedību (Ahorsu et al., 2020; Duong et al., 2021; Tu et al., 2022). Turklāt pastāvošie veselības uzvedības un tostarp preventīvās uzvedības modeļi neietver tādas Covid-19 pandēmijas laika būtiskus ar preventīvās uzvedības praktizēšanu saistītus faktoros kā ticība Covid-19 saņēmētības teorijām un nepievērš uzmanību individuālajiem vakcinēšanās motīviem.

Darba mērķis

Darba mērķis ir izpētīt ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistītos faktorus Latvijas iedzīvotāju populācijā.

Darba uzdevumi

Promocijas darba pirmajam posmam tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Veikt literatūras analīzi, izveidot un teorētiski pamatot ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvo modeli AMT un UPS modeļa ietvaros.
2. Izmantojot Valsts pētījumu programmas (VPP) projekta “Covid-19 epidēmijas ietekme uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā; veselības nozares gatavības nākotnes epidēmijām stiprināšana” aptaujas datus, izveidot *Covid-19 preventīvās uzvedības, uzticēšanās informācijas avotiem, baiļu no Covid-19, Covid-19 draudu novērtējuma un ticības Covid-19 sazvērestības teorijām* novērtēšanai atbilstošus mērījumus.
3. Empīriski pārbaudīt ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvo modeli.
4. Aprakstīt un analizēt iegūtos rezultātus.

Promocijas darba otrajam posmam tika izvirzīti šādi uzdevumi:

5. Izveidot teorētiski pamatotu un empīriski pārbaudītu Latvijas kultūrvidei atbilstošu SK un izveidot SK novērtēšanas instrumentu.
6. Veikt literatūras analīzi, izveidot un teorētiski pamatot ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvo modeli AMT un SK teorijas ietvaros.

7. Izmantojot VPP projekta “Dzīve ar Covid-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē” aptaujas datus, izveidot *Covid-19 vakcinēšanās uzvedības, vakcinēšanās motīva, uztvertās ievainojamības un baiļu no Covid-19 novērtēšanas, institucionālās uzticēšanās, uztvertā sociālā atbalsta no tuviniekiem un uztvertā sociālā atbalsta no paziņām* novērtēšanai atbilstošus mērījumus.
8. Empīriski pārbaudīt ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvo modeli.
9. Aprakstīt un analizēt iegūtos rezultātus.
10. Izvērtēt iegūtos rezultātus un izdarīt secinājumus.
11. Sagatavot priekšlikumus veselības rīcībpolitikas veidošanai un turpmākiem pētījumu virzieniem.

Pētījuma jautājumi

Lai sasniegtu pētījuma mērķi, tika izvirzīti 6 pētījuma jautājumi, no kuriem pirmie četri attiecas uz pirmo promocijas darba posmu, bet piektais un sestais jautājums ar papildjautājumiem attiecas uz otro posmu.

1. Kādas ir ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertu faktoru savstarpējās saistības?
2. Kādi faktori ir saistīti ar Covid-19 preventīvo uzvedību strukturālās vienādojuma modelēšanas (SEM) rezultātā?
3. Vai draudu uztvere daļēji mediē starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību?
4. Vai draudu uztvere daļēji mediē starp uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību?
5. Kādas ir ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertu faktoru savstarpējās saistības?

- 5.1. Vai pastāv saistība starp sociāldemogrāfiskajiem faktoriem un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību?
- 5.2. Vai pastāv saistība starp vecumu un psiholoģiskajiem faktoriem?
- 5.3. Vai pastāv atšķirības starp dzimumiem un psiholoģiskajiem faktoriem?
- 5.4. Vai pastāv saistība starp izglītības līmeni un psiholoģiskajiem faktoriem?
- 5.5. Vai pastāv atšķirības starp psiholoģisko faktoru rādītājiem un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību?
- 5.6. Vai pastāv saistības starp modelī ietvertajiem psiholoģiskajiem faktoriem?
6. Kādi faktori ir saistīti ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību regresiju analīzes rezultātā?

Darba hipotēzes

Balstoties literatūras analīzē un teorētiskajā daļā aprakstītajā integratīvo modeļu teorētiskajā pamatojumā, kopumā tika izvirzītas 25 hipotēzes.

Promocijas darba pirmajam posmam tika izvirzītas šādas hipotēzes:

- H1: Pastāv pozitīva saistība starp uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H2: Pastāv pozitīva saistība starp uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 draudu novērtējumu.
- H3: Pastāv pozitīva saistība starp Covid-19 draudu novērtējumu un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H4: Pastāv pozitīva saistība starp uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un bailēm no Covid-19.
- H5: Pastāv pozitīva saistība starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 draudu novērtējumu.

- H6: Pastāv pozitīva saistība starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H7: Covid-19 draudu novērtējums daļēji mediē starp Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H8: Covid-19 draudu novērtējums daļēji mediē starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H9: Pastāv negatīva saistība starp ticību sazvērestības teorijām un Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H10: Pastāv negatīva saistība starp ticību sazvērestības teorijām un uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem.
- H11: Pastāv negatīva saistība starp ticību sazvērestības teorijām un Covid-19 draudu novērtējumu.
- H12: Sieviete un vecāka gadagājuma cilvēki biežāk realizē Covid-19 preventīvo uzvedību.
- H13: Sieviete un vecāka gadagājuma cilvēki uzrāda augstākus baiļu no Covid-19 un Covid-19 draudu rādītājus.
- H14: Nepastāv saistība starp sociāldemogrāfiskajiem faktoriem un uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem.

Promocijas darba otrajam posmam tika izvirzītas šādas hipotēzes:

- H15: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp vakcinēšanās motīvu, lai pasargātu sevi no saslimšanas, un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H16: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp vakcinēšanās motīvu, lai pasargātu citus cilvēkus no saslimšanas, un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H17: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp vakcinēšanās motīvu vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties, un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.

- H18: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp uztverto ievainojamību un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H19: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H20: Pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp institucionālo uzticēšanos un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H21: Pastāv statistiski nozīmīga negatīva saistība starp uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H22: Nepastāv statistiski nozīmīga saistība starp uztverto sociālo atbalstu no paziņām un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
- H23: Jaunāka gadagājuma cilvēki aktīvāk vakcinējas pret Covid-19, salīdzinot ar vecāka gadagājuma cilvēkiem.
- H24: Nepastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp dzimumiem attiecībā uz vakcinēšanos pret Covid-19.
- H25: Cilvēki ar augstāko izglītību aktīvāk iesaistās Covid-19 vakcinēšanās uzvedībā.

Darba novitāte

Darba novitāte ir ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvā modeļa (Šuriņa et al., 2021) un ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvā modeļa (Šuriņa et al., 2022) teorētiskā izveide un empīriskā pārbaude, lai skaidrotu ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistītos faktorus pandēmijas laikā Latvijas iedzīvotāju populācijā.

Promocijas darbā ir arī teorētiski izveidota un empīriski pārbaudīta Latvijas kultūrvidei atbilstoša SK teorija (Šuriņa & Mārtinsone, 2020) un izveidots SK novērtēšanas instruments Multidimensionālā sociālā kapitāla skala (Maķevica, Šuriņa, Perepjolkina & Mārtinsone, 2022; Ozerska, Šuriņa, Perepjolkina, Akmane & Mārtinsone, 2022; Zariņa, Šuriņa & Perepjolkina,

2022), kas ir integrēta ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī.

Tāpat promocijas darbā ir izveidoti un empīriski pārbaudīti Covid-19 preventīvās uzvedības un Covid-19 vakcinēšanās uzvedības, uzticēšanās informācijas avotiem, baiļu no Covid-19, Covid-19 draudu novērtējuma, ticības Covid-19 sazvērēstības teorijām, vakcinēšanās motīvu un uztvertās ievainojamības mērījumi (Šuriņa et al., 2021; Šuriņa et al., 2022).

1. Ar Covid-19 uzvedību saistītie faktori

Šajā nodaļā ir raksturota Covid-19 preventīvā uzvedība un ar to saistītie faktori, kas iekļauti promocijas darbā veidotajā ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru un ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī, izmantojot AMT, UPS un SK teorētisko ietvaru.

1.1. Covid-19 preventīvā uzvedība

Preventīvā uzvedība ir viens no veselības uzvedības veidiem, kas tiek aplūkota vairāku veselības psiholoģijas teoriju ietvaros, un to var definēt kā veselības aprūpes vai citu profesionāļu ieteiktas darbības īstenošanu ar mērķi novērst slimību (Hayden, 2022). Covid-19 pandēmijas laikā aktuālas kļuva tieši uz vīrusa izplatības novēršanu orientētas preventīvās uzvedības stratēģijas (Barati et al., 2020; Breakwell & Jaspal, 2020; Korn et al., 2021). Pasaules Veselības organizācija ir aprakstījusi vairākas Covid-19 preventīvās uzvedības stratēģijas, kas ietver higiēnas normu ievērošanu, sociālo distancēšanos un vakcinēšanos pret Covid-19 (WHO, 2022).

Vairums teoriju fokusējas uz indivīda motivāciju saglabāt un pasargāt savu veselību, bet ne citu cilvēku veselību un vēl mazāk uz preventīvo uzvedību kā krīzes pārvarēšanas instrumentu un prosociālu rīcību. Ja emocionālo un kognitīvo faktoru saistības novērtēšanai ar Covid-19 preventīvo uzvedību šajā promocijas darbā ir izvēlēta AMT, tad preventīvās uzvedības kā krīzes pārvarēšanas instrumentam atbilstošs ir UPS modelis, kas fokusējas uz krīzes komunikāciju un tās lomu sabiedrības iesaistei krīzes pārvarēšanā (Earle et al., 2010; Watkins, Poudyal, Jones, Muller & Hodges, 2021). Savukārt SK teorijas ietvars palīdz saprast preventīvo uzvedību kā prosociālu rīcību, turklāt aplūko to starpgrupu un institucionalizētu attiecību kontekstā (Ferwana & Varshney, 2021; Giavrimis & Nikolaou, 2020).

1.2. Covid-19 draudu novērtējums un bailes no Covid-19 Aizsardzības motivācijas teorijas ietvaros

Viena no šajā promocijas darbā izmantotajām teorijām ir AMT, kuru 1975. gadā izveidoja un attīstīja amerikāņu psihologs Ronalds V. Rodžers (*Ronald W. Rogers*) (Rogers, 1975), kas plaši tiek izmantota arī mūsdienās (Hayden, 2022). AMT izcelsme ir meklējama veselības komunikācijā, un tās pamatideja ir – cilvēka motivācija mainīt savu uzvedību ir atkarīga no tā, kā viņš novērtē potenciālos draudus, ar potenciālajiem draudiem saistītās bailes un kā viņš novērtē savas spējas mainīt uzvedību, kas spētu novērst draudus (Rogers, 1975). Tiek izdalīti vairāki šo teoriju veidojošie faktori: informācijas avoti, draudu novērtējums, pārvarēšanas novērtējuma un aizsardzības motivācijas rezultāts (Rogers & Prentice-Dunn, 1997). Šī promocijas darba integratīvajos modeļos ir ietverti tādi AMT faktori kā bailes, draudu novērtējums un uztvertā ievainojamība, savukārt informācijas avoti integratīvo modeļu ietvaros tiek interpretēti kā uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem (Šuriņa et al., 2021) un institucionālā uzticēšanās (Šuriņa et al., 2022).

Bailes tiek definētas kā nepatīkamas emocijas, kas rodas, indivīdam uztverot apdraudošus stimulus (Cori et al., 2021). Covid-19 pandēmijas laikā ir veikti daudzi pētījumi, kuros ir apstiprināta baiļu saistība ar Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu (Barati et al., 2020; Pakpour & Griffiths, 2020; P.-W. Wang et al., 2021). Bailes kā emocionāla reakcija tiek cieši saistītas ar uztvertās informācijas kognitīvo novērtējumu, proti, draudu novērtējumu (Cori et al., 2021; Hayden, 2022). Draudu novērtējums ietver draudu nopietnību (*perceived severity of the threat*) un uztverto ievainojamību (*perceived vulnerability*). Uztvertā draudu nopietnība ir pārliecība par slimības smagumu un tās sekām. Savukārt uztvertā ievainojamība ir saslimšanas riska subjektīvs novērtējums un pārliecība par uzņēmību pret slimību (Hayden, 2022). Bailes par savu veselību un pārliecība, ka pastāv reāla iespēja saslimt un

saslimšanai var būt smagas sekas, ir spēcīgs motivators modificēt uzvedību, lai izvairītos no saslimšanas (Floyd, Prentice-Dunn & Rogers, 2000; Hayden, 2022).

1.3. Uzticēšanās informācijas avotiem Uzticēšanās, pašāvēības un sadarbības (UPS) modeļa ietvaros

Krīzes situācijā, par kādu izvērtās Covid-19 pandēmija, būtiska loma ir krīzes komunikācijai, proti, pierādījumos balstītai, zinātniski pamatotai informācijai par slimības nopietnību, draudiem saslimt, iespējamām sekām un rekomendācijām, kā izvairīties no saslimšanas. Paļaušanās jeb uzticēšanās institūcijām tiek aplūkota Uzticēšanās, pārliecības un sadarbības modeļa (UPS) (*Trust, Confidence and Cooperation Model (TCC)*) ietvarā. UPS modelis tika izstrādāts pagājušā gadsimta nogalē, un tā izveidotājs ir Oregonas psiholoģijas profesors Dr. Pols Sloviks (*Paul Slovic*) (Slovic, 1993), un modelis tiek izmantots arī mūsdienās (Earle et al., 2010; Siegrist & Zingg, 2014). Saskaņā ar UPS modeli institucionālo uzticēšanos var definēt kā indivīda vērtējumu, cik lielā mērā viņš uzticas un var paļauties uz valsts institūciju kompetenci, godīgumu un sagaidāmo rīcību (Sønderskov & Dinesen, 2016). Šī promocijas darba ietvarā paļaušanās ir operacionalizēta kā uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem promocijas darba pirmajā posmā un kā institucionālā uzticēšanās promocijas darba otrajā posmā. Paļāvība uz institūcijām kā riska komunikācijas avotiem, kas kontrolē situāciju, ir nozīmīgs faktors krīzes situācijās (Earle et al., 2010; Watkins et al., 2021), un šī modeļa teorētiskais ietvars ir izmantots, lai skaidrotu saistību starp uzticēšanos institūcijām, sabiedrības draudu uztveri un iesaistīšanos kopīgu problēmu risināšanā (Cole, Baker & Stivas, 2021; Driedger, Maier, Capurro & Jardine, 2021; Siegrist, 2021; Siegrist & Zingg, 2014; Xu). Līdzīgi UPS modelim, arī SK teorijas ietvarā tiek aplūkota uzticēšanās institūcijām, taču atšķirībā no UPS modeļa,

kas vairāk fokusējas uz paļaušanos uz institūcijām un krīzes komunikāciju, SK teorijas ietvaros tiek aplūkoti arī vairāki starppersonu attiecību kvalitāti raksturojoši faktori, kā, piemēram, uztvertais sociālais atbalsts (Šuriņa & Mārtinsone, 2020).

1.4. Institucionālā uzticēšanās, uztvertais sociālais atbalsts no tuviniekiem un uztvertais sociālais atbalsts no paziņām Sociālā kapitāla teorijas ietvaros

SK teorijas pirmsākumi meklējami jau pagājušā gadsimta sākumā. Mūsdienās SK tiek aplūkots vairāku zinātņu nozaru ietvaros no dažādiem skatpunktiem (de Villiers, La Torre & Botes, 2022). Taču, neskatoties uz plašo SK izmantošanu pētniecībā, pastāv būtiskas atšķirības SK struktūras un saturu izpratnē (Beilmann, Kööts-Ausmees & Realo, 2018; de Villiers et al., 2022; Uekusa, Matthewman & Lorenz, 2022). Lai būtu iespēja izmantot SK teoriju promocijas darbā, darba ietvaros tika teorētiski izveidota un empīriski pamatota SK teorija (Šuriņa & Mārtinsone, 2020) un izveidots SK novērtēšanas instruments (Maķevica et al., 2022; Ozerska et al., 2022; Zariņa et al., 2022). SK var definēt kā resursu, ko indivīds, ģimene vai grupa iegūst attiecībās ar citiem indivīdiem un sociālajām grupām un ko raksturo sociālā iesaistīšanās, uzticēšanās, piederības izjūta, atbalsts un savstarpēja sadarbība (Ehsan, Klaas, Bastianen & Spini, 2019). Pamatojoties uz teorētiski izveidoto (Šuriņa & Mārtinsone, 2020) un empīriski pārbaudīto SK teoriju, var izdalīt trīs SK veidus – piesaistošo (*bonding*), savienojošo (*bridging*) un sasaistošo (*linking*) – un katrā no veidiem ietilpstošas divas SK dimensijas – kognitīvo (*cognitive*) un strukturālo (*structural*), savukārt katra no dimensijām ietver vairākus SK veidojošos faktorus (Maķevica et al., 2022; Zariņa et al., 2022).

Ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ir ietverti tādi SK faktori kā institucionālā uzticēšanās un uztvertais sociālais atbalsts no tuvākajiem cilvēkiem un paziņām. Uztverto sociālo atbalstu var

definēt kā indivīda kognitīvu uztveri, ka viņš ir nodibinājis uzticamas saites ar citiem un ka nepieciešamības gadījumā ir iespējams saņemt atbalstu (Dour et al., 2014). Pētījumu rezultāti apstiprina pozitīvu saistību starp SK faktoriem, savstarpēju palīdzības sniegšanu, prosociālu rīcību un solidarizēšanos krīzes apstākļos (Ehsan et al., 2019; Gilbert, Quinn, Goodman, Butler & Wallace, 2013; van Bavel et al., 2020), kā arī Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu (Giavrimis & Nikolaou, 2020; Makridis & Wu, 2021). Taču rezultāti atklāj atšķirīgu SK dimensiju saistību ar Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu (Grey et al., 2020; X. Liu et al., 2020). Tā, piemēram, uztvertais sociālais atbalsts jeb pārliecība, ka nepieciešamības gadījumā būs iespēja saņemt palīdzību, var būt arī rekomendēto preventīvās uzvedības stratēģiju praktizēšanu kavējošs faktors (Thompson et al., 2021). Savukārt institucionālā uzticēšanās tiek uzskatīta par būtiskāko Covid-19 preventīvo uzvedību veicinošu faktoru (Ferwana & Varshney, 2021; Giavrimis & Nikolaou, 2020).

1.5. Ticība Covid-19 sazvērētības teorijām

Pēc pētījumu rezultātiem, kā viens no Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu kavējošiem faktoriem ir ticība Covid-19 sazvērētības teorijām (Bruder & Kunert, 2022; Gogarty & Hagle, 2020; Ripp & Röer, 2022; Swami & Barron, 2020; van Mulukom et al., 2022). Ticība sazvērētības teorijām ir jēdziens, ar ko raksturo kādas cilvēku grupas aizdomas par slēptām un ļaunu nolūku vadītām darbībām no valdības, institūciju vai organizāciju puses (Ripp & Röer, 2022). Sazvērētības teoriju piekritēji cenšas izskaidrot dažādu negadījumu vai mīklainu notikumu iemeslus ar kādu slepenu grupu, varas vai mistisku spēku darbību, un īpaši labvēlīga augsne šādu teoriju izplatībai ir apstākļi, kad informācija par aktuālajiem notikumiem ir nepilnīga vai arī informācijas ir pārāk daudz un šī informācija ir negatīva (Marchlewska,

Cichocka & Kossowska, 2018). Līdz ar Covid-19 izplatīšanos strauji attīstījās un izplatījās arī dažādas Covid-19 sazvērēstības teorijas, piedāvājot dažādus skaidrojumus vīrusa izcelsmes iemesliem un izplatīšanās mērķiem (Banai, Banai & Mikloušić, 2020; Gogarty & Hagle, 2020; van Mulukom et al., 2022), sniedzot plašu, bet objektīvi nepārbaudāmu skaidrojumu un radot maldīgu iekšējas drošības izjūtu ārējās nedrošības apstākļos (van Mulukom et al., 2022). Covid-19 pandēmijas laikā veiktie pētījumi atklāj, ka ticība sazvērēstības teorijām mazina indivīdu iesaisti rekomendētos piesardzības pasākumos un uzticēšanos oficiālajiem informācijas avotiem, kas izplata pierādījumus pārbaudītu, zinātniski pamatotu informāciju (Banai, Banai & Mikloušić, 2020; Pummerer et al., 2020; van Mulukom et al., 2022).

1.6. Vakcinēšanās motīvi

Covid-19 laikā daudzās valstīs vakcinēšanās kļuva ne tikai par vienu no preventīvās uzvedības stratēģijām vīrusa izplatības ierobežošanai, bet arī par politisku un ekonomisku ieroci atsevišķu cilvēku grupu izpratnē. Tāpēc vēl viens faktors, kam šajā promocijas darbā pievērsta uzmanība, ir vakcinēšanās motīvi. Pēc psiholoģijas pamatpostulātiem, jebkuras uzvedības pamatā ir motīvs, kas ierosina cilvēka aktivitāti jeb uzvedību un piešķir tai virzību jeb uzvedības mērķi. Tradicionāli izdala iekšējos jeb psiholoģiskos uzvedības ierosinātājus un ārējos stimulus jeb pamudinājumus (Albarracín, Sunderrajan, Lohmann, Chan & Jiang, 2018; Gopalan, Bakar, Zulkifli, Alwi & Mat; Kleinginna & Kleinginna, 1981). Iekšējas motivācijas gadījumā uzvedību izraisa iekšējās psiholoģiskās vajadzības un konkrētās uzvedības rezultātā šīs vajadzības tiek apmierinātas (Carter & Kulbok, 2002; Tu et al., 2022). Savukārt ārējās motivācijas gadījumā uzvedības stimulsi jeb pamudinājumi atrodas cilvēka ārējā vidē (Carter & Kulbok, 2002; Tu et al., 2022).

AMT ietvaros motīvs konkrētai uzvedībai tiek saistīts ar informāciju par potenciāliem draudiem veselībai. Citiem vārdiem sakot, ja indivīds apzinās, ka pastāvošā uzvedība var radīt apdraudējumu veselībai, viņš ir gatavs modificēt uzvedību, lai izvairītos no draudiem (Tu et al., 2022). Savukārt SK teorijas ietvaros motivācija uzsākt konkrētu darbību tiek aplūkota caur prosociālas rīcības prizmu (C. Cheng, Lau & Luk, 2020). Proti, cilvēki ir motivēti iesaistīties konkrētā darbībā arī tad, ja darbības rezultātā neiegūs tūlītēju labumu, bet uzvedība sniegs labumu konkrētai cilvēku grupai, no kā ilgākā laika periodā ieguvējs ir arī pats uzvedības veicējs, kas Covid-19 pandēmijas kontekstā ir kolektīvās imunitātes veidošana (C. Cheng et al., 2020). Motivācija iesaistīties preventīvās uzvedības praktizēšanā specifiski Covid-19 pandēmijas laikā var būt arī nepieciešamība piekļūt pakalpojumiem (Tu et al., 2022). Pandēmijas laikā veiktie pētījumi apstiprina iekšējās, ārējās motivācijas un arī prosociāli orientētas motivācijas nozīmi, pieņemot lēmumu vakcinēties pret Covid-19 (Chen, Lin, Chang, Chou & Yen, 2021; K. K. Cheng, Lam & Leung, 2022; Tu et al., 2022).

1.7. Sociāldemogrāfisko faktoru saistība ar Covid-19 preventīvo uzvedību

Covid-19 pandēmijas laikā ir veikta virkne pētījumi, kuros ir aplūkota sociāldemogrāfisko faktoru saistība ar Covid-19 preventīvo uzvedību (AlShurman, Khan, Mac, Majeed & Butt, 2021; Lazarus et al., 2020; D. Wang et al., 2022). Visbiežāk novērtētie sociāldemogrāfiskie faktori ir vecums, dzimums un izglītības līmenis. Šīs grupas ir būtiski novērtēt, jo šeit parādās atšķirības informācijas uztverē, interpretācijā, emocionālajās un uzvedības reakcijās (Lazarus et al., 2020). Lai arī nereti pētījumu rezultāti var šķist pretrunīgi, tas var izgaismot sociālkulturālas atšķirības attiecībā uz preventīvās uzvedības praktizēšanu (Cho, Guo & Torelli, 2022; X.-J. Liu & Mesch, 2020),

tomēr tendences ir vērojamas, kas datalizēti aprakstītas nākamajās nodaļās. Promocijas darbā veidotajos integratīvajos modeļos tika ietverti tādi sociāldemogrāfiskie faktori kā dzimums, vecums un izglītības līmenis, turklāt pirmajā pētījuma posmā ir iekļauti arī tādi faktori, kas varētu būt specifiski saistīti ar Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu, un tie ir dzīvesvieta (reģions) un nodarbinātības statuss.

2. Ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvais modelis

Šajā nodaļā ir sniegta promocijas darba pirmajā posmā izveidotā integratīvā modeļa teorētiskā pamatojuma īss kopsavilkums, raksturojot modeli ietvertu faktoru savstarpējās attiecības, pamatojot darbā izvirzītās hipotēzes. Šajā modelī ir ietverti šādi faktori: Covid-19 draudu novērtējums un bailes no Covid-19 AMT ietvarā, uzticēšanās informācijas avotiem UPS modeļa ietvarā, tāpat modelī ietverts arī tāds Covid-19 pandēmijas laika nozīmīgs ar preventīvo uzvedību saistīts faktors kā ticība Covid-19 sazvērētības teorijām un sociāldemogrāfiskie faktori (dzimums, vecums, izglītības līmenis, nodarbinātības statuss un reģions).

Integratīvā modeļa teorētisko ietvaru veido AMT un UPS modelis. AMT ietvars ļauj skaidrot emocionālo un kognitīvo faktoru saistību ar preventīvo uzvedību, savukārt UPS fokusējas uz pašāvēību institūcijām (uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem) kā krīzes komunikācijas instrumentu, kas vistiešākajā veidā ir attiecināms uz Covid-19 pandēmijas 2020. gada vidus posmu, kad tika teorētiski veidots un empīriski pārbaudīts šis modelis.

Saskaņā ar šajā modelī integrēto AMT ietvaru informācija par potenciāliem draudiem savai vai tuvinieku veselībai ir būtisks priekšnoteikums uzvedības maiņai (Floyd et al., 2000; Tong, He, Wu, Dang & Chen, 2021). Arī intergratīvajā modelī ietvertajā UPS teorijā tiek akcentēta saistība starp pašāvēību jeb uzticēšanos institūcijām, to sniegto informāciju jeb riska komunikāciju un sabiedrības iesaisti problēmu risināšanā (Siegrist, Earle & Gutscher, 2003), kas Covid-19 pandēmijas kontekstā ir preventīvās uzvedības praktizēšana (Cole et al., 2021; Driedger et al., 2021). Pētījumos ir apstiprināta saistība starp uzticēšanos valdības, veselības aprūpes speciālistu un ziņu mediju sniegtajai pierādījumos balstītai informācijai (riska komunikācijai) un Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu (Al-Rasheed, 2020; Borgonovi &

Pokropek, 2020; Khosravi, 2020). Uzticēšanās informācijas avotiem, kas izplata pierādījumus balstītu informāciju, būtiski ietekmē objektīvu situācijas nopietnības apzināšanos un draudu uztveri, savukārt uztvertā draudu nopietnība, pārliecība par slimības smagumu un tās sekām veicina Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu (Miraja, Persada, Prasetyo, Belgiawan & Redi, 2019; Rad et al., 2021).

Atbilstoši ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertām AMT teorētiskajām nostādnēm kognitīvā komponente, kas ir draudu novērtējums, ir cieši saistīta ar emocionālo reakciju, proti, bailēm (Adunlin et al., 2020; Al-Rasheed, 2020; Miraja et al., 2019), un AMT ietvaros, īpaša nozīme tiek piešķirta informācijai, kas apelē pie bailēm (Floyd et al., 2000; Rather, 2021). Spēcīga emocionālā reakcija var veicināt arī augstāku slimības bīstamības novērtējumu (Shirahmadi et al., 2020). Pētījumos gūts apstiprinājums, ka draudu novērtējums un bailes par savu un tuvinieku veselību, kas rodas, uztverot šo informāciju, var būt preventīvo uzvedību veicinošs faktors, lai pasargātu sevi un ar savu uzvedību ierobežotu vīrusa izplatību, tādējādi pasargājot arī savus tuviniekus un citus cilvēkus (Sunhee Kim & Kim, 2020; Mertens, Gerritsen, Duijndam, Salemink & Engelhard, 2020).

Kā būtisks Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu kavējošs faktors var būt ticība Covid-19 sazvērēstības teorijām (Allington, Duffy, Wessely, Dhavan & Rubin, 2020; Seoyong Kim & Kim, 2021). Turklāt ticība šīm teorijām var mazināt uzticēšanos oficiālajiem informācijas avotiem (Pummerer et al., 2022; van Prooijen, Spadaro & Wang, 2022), objektīvu draudu uztveri un bailes, kā rezultātā kavēt iesaisti rekomendētajos piesardzības pasākumos (Banai et al., 2020; Heiss, Gell, Röthlingshöfer & Zoller, 2021; Pummerer et al., 2020).

Pētnieki norāda arī uz svarīgu sociāldemogrāfisko faktoru lomu saistībā ar vīrusa ierobežošanas pasākumu realizēšanu. Pandēmijas laikā veiktie pētījumu rezultāti atklāj, ka vecāka gadagājuma cilvēki, sievietes un cilvēki ar augstāko izglītību aktīvāk iesaistās preventīvās uzvedības realizēšanā (Cvetković et al., 2020; Dohle et al., 2020; Floyd et al., 2000). Savukārt augstākus draudus savai veselībai un bailes no saslimšanas ar Covid-19 piedzīvo sievietes un vecāka gadagājuma cilvēki (Adunlin et al., 2020; Miraja et al., 2019; Rad et al., 2021; van Bavel et al., 2020). Analizējot atšķirības starp dzimumiem un uzticēšanos zinātnieku sniegtajai informācijai, konstatēts, ka sievietes uzrāda augstākus uzticēšanās rādītājus pierādījumos balstītai informācijai (Algara, Fuller & Hare, 2020; Latkin, Dayton, Yi, Konstantopoulos & Boodram, 2021), bet citā pētījumā atklāts, ka gados jaunāki cilvēki ar augstāku izglītības līmeni vairāk uzticas pierādījumos balstītai informācijai, bet nav atšķirības starp dzimumiem šajos rādītājos (Borgonovi & Pokropek, 2020).

3. Ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvais modelis

Šajā nodaļā ir sniegta promocijas darba otrajā posmā veidotā integratīvā modeļa teorētiskā pamatojuma īss kopsavilkums, aprakstot modeļī ietvertu faktoru savstarpējās attiecības un pamatojot izvirzītās hipotēzes. Integratīvajā modeļī ir ietverti šādi faktori: uztvertā ievainojamība un bailes no Covid-19 AMT ietvarā; institucionālā uzticēšanās; uztvertais sociālais atbalsts no tuviniekiem un uztvertais sociālais atbalsts no paziņām SK teorijas ietvarā. Modeļī ietverti arī trīs vakcinēšanās motīvi: motīvs vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas, lai pasargātu citus cilvēkus no saslimšanas un veicinātu kolektīvo imunitāti, kā arī motīvs vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties, un sociāldemogrāfiskie faktori (dzimums, vecums un izglītības līmenis). AMT ietvars skaidro emocionālo un kognitīvo faktoru saistību ar preventīvo uzvedību, savukārt SK teorijas ietvars ļauj skaidrot institucionalizētu un starppersonu attiecību raksturojošu faktoru saistību ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.

Saskaņā ar pētījumiem kā viens no būtiskākajiem vakcinēšanās uzvedību prognozējošiem faktoriem ir motīvs vakcinēties, lai pasargātu sevi no smagas saslimšanas (Reinders et al., 2020), kā arī vēlme ar savu rīcību pasargāt savus tuviniekus un citus cilvēkus (Giubilini, Savulescu & Wilkinson, 2020; Rieger, 2020). Vakcinēšanās, lai pasargātu sevi un citus cilvēkus, ir iekšēji vadīts motīvs, proti, cilvēka rīcības pamatā ir kognitīvie un emocionālie faktori. Turklāt, ņemot vērā Covid-19 bīstamību atsevišķām cilvēku grupām, ļoti svarīgs ir motīvs pasargāt citus cilvēkus no saslimšanas (Giubilini et al., 2020). SK teorijas ietvarā šāda uzvedība tiek raksturota kā prosociāla rīcība (Allen et al., 2021; Brandstetter et al., 2021; C. Cheng et al., 2020; Neumann-Böhme et al., 2020), un pētījumi apstiprina šāda prosociāli orientēta motīva nozīmi, pieņemot lēmumu vakcinēties (Allen et al., 2021; Brandstetter et al., 2021;

Neumann-Böhme et al., 2020). Taču, kā zināms, lielā daļā sabiedrības attieksme pret vakcīnām ir nevienprātīga (Ruiz & Bell, 2021; Simione, Vagni, Gnagnarella, Bersani & Pajardi, 2021), un vakcinācijas aptveres palielināšanai vairākās valstīs (Euronews, 2022), tostarp arī Latvijā (MK, 2021), atsevišķu profesiju pārstāvjiem vakcinēšanās pret Covid-19 tika noteikta kā darba devēju prasība. Pētījumu rezultāti apstiprina, ka nepieciešamība turpināt darba attiecības vai studijas ir nozīmīgs motīvs saņemt vakcīnu pret Covid-19 (Marco-Franco et al., 2021; Palm, Bolsen & Kingsland, 2021; Riva, Paladino, Paleari & Belingheri, 2021).

Iekšējs motīvs iesaistīties darbībā, lai pasargātu savu veselību, ir cieši saistīts ar iespējamā apdraudējuma kognitīvo un emocionālo novērtējumu, kas ir saskaņā ar AMT (Tong et al., 2021). Pētījumu rezultāti pierāda – augstāka pārlicība par iespēju inficēties, jo lielāka iespējamība, ka indivīds vakcinēsies, lai izvairītos no saslimšanas (Lin, Yen, Chang & Wang, 2021; Tong et al., 2021; P.-W. Wang et al., 2021). Uztvertā ievainojamība tiek saistīta ar bailēm, un bailes ir spēcīgs, uzvedību modificējošs faktors, kas ir apstiprināts arī daudzos Covid-19 pandēmijas laikā veiktos pētījumos (AlShurman et al., 2021; Al-Amer et al., 2022; Faezi et al., 2021).

Kā jau vairākkārt minēts, uzticēšanās valdības, veselības aprūpes sistēmas un ziņu mediju sniegtajai pierādījumos balstītajai informācijai par Covid-19 bīstamību, vakcīnu drošumu un efektivitāti ir ļoti nozīmīgs faktors, pieņemot lēmumu vakcinēties (Al-Amer et al., 2022; Fisk, 2021; Marco-Franco et al., 2021; Paredes et al., 2021). Institucionālā uzticēšanās SK teorijas ietvaros raksturo institucionalizētas attiecības, kas īpaši būtiski ir ilgstošas krīzes apstākļos (Elgar, Stefaniak & Wohl, 2020), savukārt uztvertais sociālais atbalsts (Ehsan et al., 2019) SK teorijā ir viens no starppersonu attiecību raksturojošiem faktoriem. Pētījumā, kas veikts Apvienotajā Karalistē (Jaspal & Breakwell, 2021), atklāta uztvertā sociālā atbalsta saistība ar vakcinēšanos pret Covid-19. Vienlaikus pētījumu rezultāti atklāj, ka izteiktāks SK starppersonu

līmenī, ko raksturo ciešākas savstarpējās attiecības, var būt vērā ņemams kavēklis preventīvās uzvedības, tostarp vakcinēšanās pret Covid-19, realizēšanā (Bartscher, Seitz, Sieglöcher, Slotwinski & Wehrhöfer, 2021; C. Wu, 2021). Tāpat pašāvība uz tuvāko cilvēku atbalstu var sekmēt iespējamā riska neobjektīvu invertējumu (uztverto ievainojamību) un mazināt bailes no potenciālā apdraudējuma (Morsut et al., 2021).

Attiecībā uz vakcinēšanās uzvedību dažādās sociāldemogrāfiskajās grupās vairākums pētnieku norāda uz pozitīvu saistību starp lielāku vecumu un gatavību vakcinēties (Chan, Lee & Wong, 2021; Sherman et al., 2021), kas gan ir pretrunā ar Latvijas situāciju (Nacionālais veselības dienests, 2022). Taču Covid-19 pandēmijas laikā veiktā sistemātiskā pārskata (Al-Amer et al., 2022) rezultāti atklāj arī pretējus rezultātus, proti, tieši gados jaunāki cilvēki uzrāda augstāku gatavību vakcinēties. Lai arī pētījumos pierādīts, ka sievietes aktīvāk praktizē preventīvo uzvedību (Cvetković et al., 2020; Dohle et al., 2020; Floyd et al., 2000), sievietes retāk izrāda vēlmi vakcinēties pret Covid-19, salīdzinot ar vīriešiem, taču šīs atšķirības nav būtiskas (Ciarambino et al., 2021; Zintel et al., 2022). Aplūkojot izglītības līmeņa saistību ar vakcinēšanās uzvedību, augstāks izglītības līmenis ir pozitīvi saistīts ar vakcinēšanās uzvedību (AlShurman et al., 2021; Al-Amer et al., 2022; Lazarus et al., 2020).

4. Pētījuma metode

Izlase

Promocijas darba pirmajā posmā tika izmantoti dati no Latvijas iedzīvotāju izlases ($n = 2608$) vecumā no 18 līdz 74 gadiem ($M = 46,42$, $SD = 13,86$).

Promocijas darba otrajā posmā tika izmantoti dati no reprezentatīvas Latvijas iedzīvotāju izlases ($n = 1017$) pēc administratīvi teritoriālā dalījuma vecumā no 18 līdz 75 gadiem ($M = 46,53$, $SD = 16,22$).

Instrumentārijs

Promocijas darba pirmajā posmā tika izmantoti šādi mērījumi: Covid-19 preventīvā uzvedība ($\alpha = 0,87$); uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem ($\alpha = 0,83$); bailes no Covid-19 ($\alpha = 0,74$); Covid-19 draudu novērtējums ($\alpha = 0,88$) un ticība Covid-19 savvērestības teorijām ($\alpha = 0,79$). Izmantotais instrumentārijs ir promocijas darba ietvaros veidots, un detalizēts tā apraksts ir apskatāms 1. pielikumā.

Kā sociāldemogrāfiskie faktori tika novērtēti vecums, dzimums un izglītības līmenis, nodarbinātības statuss un reģions.

Promocijas darba otrajā posmā tika izmantoti šādi mērījumi: Covid-19 vakcinēšanās uzvedība; vakcinēšanās motīvi; uztvertā ievainojamība, kas ir promocijas darba ietvaros veidoti mērījumi (Šuriņa et al., 2021); bailes no Covid-19 (apgalvojums aizgūts no Rzymiski un kolēģu pētījuma (Rzymiski et al., 2021); institucionālā uzticēšanās ($\omega = 0,81$); uztvertais sociālais atbalsts no tuviniekiem ($\omega = 0,93$); uztvertais sociālais atbalsts no paziņām ($\omega = 0,87$). Skalas ir ņemtas no Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas, kas ir promocijas darba ietvaros veidots instruments (Šuriņa, Ozerska, Maķevica, Zariņa, Grate, Perepjolkina & Mārtinsone, 2022). Detalizēti promocijas darbā izmantoto instrumentāriju var aplūkot 2. pielikumā.

Procedūra

Promocijas darba pirmajā posmā tika izmantoti dati no Sabiedrības veselības institūta VPP projekta “Covid-19 epidēmijas ietekme uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā; veselības nozares gatavības nākotnes epidēmijām stiprināšana” aptaujas “Covid-19 uzliesmojuma ietekmes uz psihisko veselību novērtējums”. Aptauja sastāvēja no 331 apgalvojuma, kas bija sadalīti 24 tematiskos blokos, lai novērtētu dažādus vispārējās psihiskās veselības aspektus, uzvedību un funkcionēšanu ārkārtas situācijas laikā. Promocijas darbā izmantotie apgalvojumi tika veidoti šā pētījuma vajadzībām saskaņā ar teorētiskajām nostādnēm. Datus ievāca pētījumu centrs KANTAR, organizējot interneta aptauju 2020. gada jūlijā.

Promocijas darba otrajā posmā tika izmantoti dati no Valsts pētījumu programmas (VPP) “Dzīve ar Covid-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē” aptaujas, kas sastāvēja no 159 apgalvojumiem, lai novērtētu dažādus psiholoģiskos, uzvedības, ekonomiskos un sociālos faktorus ārkārtas situācijas laikā. Promocijas darbā izmantotie apgalvojumi tika veidoti šā pētījuma vajadzībām saskaņā ar teorētiskajām nostādnēm. Datus ievāca pētījumu centrs SKDS, organizējot tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās 2021. gada septembrī.

Datu analīzes metodes

Datu analīze veikta ar *IBM SPSS Statistics 27.00* un *26.00* datu apstrādes programmu un brīvpieejas *R 4.0.2* programmu. Kā galvenās datu analīzes metodes izmantoti aprakstošās statistikas rādītāji, regresiju analīze, strukturālā vienādojuma modelēšana (SEM), Hī kvadrāta tests, Manna–Vitnija tests, Kruskola–Volisa tests un Spīrmēna korelācijas koeficients.

5. Rezultāti

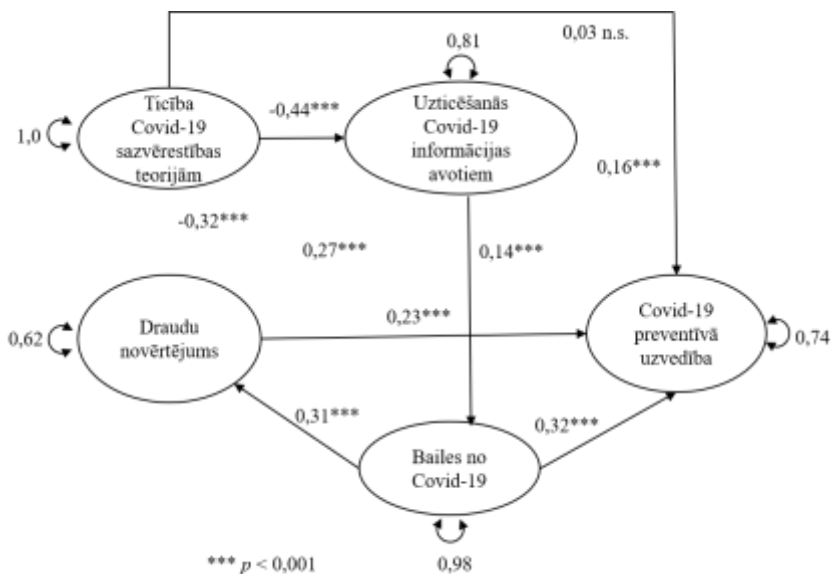
5.1. Promocijas darba pirmā posma rezultāti

Lai atbildētu uz jautājumu *“Kādas ir ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertu faktoru savstarpējās saistības?”* un un pārbaudītu izvirzītās hipotēzes (H1, H2, H3, H4, H5, H6, H9, H10, H11), tika aprēķināti aprakstošās statistikas rādītāji un korelāciju analīze, izmantojot Spīrmena korelācijas koeficientu.

Pētījuma rezultāti atklāj, ka pastāv statistiski nozīmīga pozitīva saistība starp Covid-19 preventīvo uzvedību un visiem psiholoģiskajiem faktoriem un negatīva nozīmīga saistība starp visiem modelī iekļautajiem psiholoģiskajiem faktoriem un ticību sazvērestības teorijām. Covid-19 preventīvā uzvedība uzrāda visciešāko saistību ar Covid-19 draudu novērtējumu – $r_s(2606) = 0,40$, $p < 0,001$ – un bailēm no Covid-19 – $r_s(2606) = 0,42$, $p < 0,001$. Pastāv vidēji cieša saistība starp Covid-19 preventīvo uzvedību un uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem – $r_s(2606) = 0,29$, $p < 0,001$. Igūtie rezultāti apstiprina izvirzītās hipotēzes.

Lai atbildētu uz pētījuma jautājumu *“Kādi faktori ir saistīti ar Covid-19 preventīvo uzvedību strukturālās vienādojuma modelēšanas (SEM) rezultātā?”*, izmantota strukturālā vienādojumu modelēšana (SEM). Empīriski tika pārbaudīti divi modeļi. Pirmajā modelī izvērtēti ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistītie psiholoģiskie faktori, otrajā modelī iekļauti arī sociāldemogrāfiskie faktori. Kā redzams 5.1. attēlā, ticība Covid-19 sazvērestības teorijām ir negatīvi saistīta ar uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem ($R^2 = 0,190$). Uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem nozīmīgi pozitīvi prognozē bailes no Covid-19 ($R^2 = 0,019$). Ticība Covid-19 sazvērestības teorijām nozīmīgi negatīvi, bet uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem un bailes no Covid-19 pozitīvi prognozē Covid-19 draudu novērtējumu (visi kopā tie izskaidro 37,8 % no šī mainīgā dispersijas). Covid-19 draudu

novērtējums, uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem un bailes no Covid-19 ir nozīmīgi Covid-19 preventīvās uzvedības prognozētāji. Kopā tie izskaidro 26,5 % no šī mainīgā dispersijas. Savukārt saistība starp ticību Covid-19 savvērestības teorijām un Covid-19 preventīvo uzvedību nav statistiski nozīmīga ($\beta = 0,03$, $p = 0,22$).

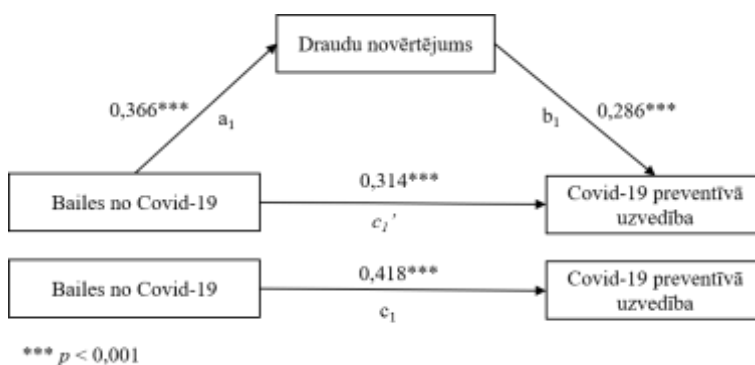
5.1. attēls. Ar Covid-10 preventīvo uzvedību saistītie faktori

Nākamajā solī tika pārbaudīts modelis, kurā ietverti arī sociāldemogrāfiskie faktori – vecums, dzimums, izglītības līmenis, dzīvesvieta un nodarbinātības statuss – un pārbaudītas izvirzītās hipotēzes (H12, H13, H14).

Pētījuma rezultāti atklāja, ka dzīvošana lauku apvidos, augstākā izglītība un nodarbinātība ir būtiski saistīta ar uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem, tādējādi neapstiprinot izvirzīto hipotēzi (H14), bet šie mainīgie tikai par 0,9 % palielināja šī atkarīgā mainīgā izskaidroto dispersiju. Turklāt tika konstatēts, ka vecums (mazāks vecums), dzimums (sieviešu

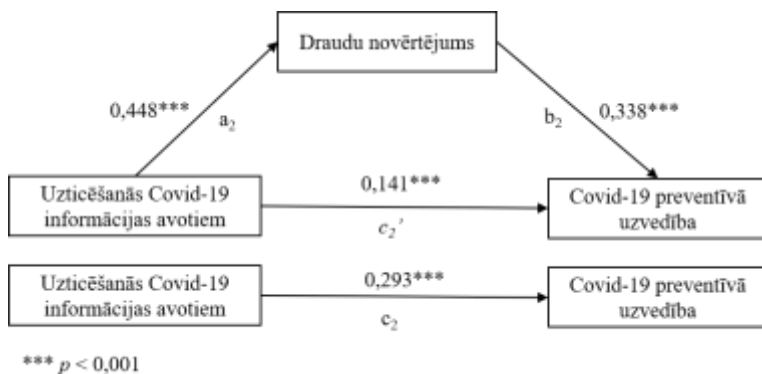
dzimums) un augstākā izglītība ir būtiski saistīti ar bailēm no Covid-19, bet šie mainīgie tikai par 1,3 % palielināja atkarīgā mainīgā izskaidroto dispersiju. Attiecībā uz Covid-19 draudu novērtējumu vecums (lielāks vecums) un izglītība (augsts izglītības līmenis) ir nozīmīgi šā mainīgā prognozētāji, daļēji apstiprinot izvirzīto hipotēzi (H13). Tomēr kopumā sociāldemogrāfiskie faktori Covid-19 draudu novērtējuma dispersijas skaidrojumā veido tikai 1,0 %. Visbeidzot, prognozējot Covid-19 preventīvo uzvedību, svarīgs prognozētājs ir draudu novērtējums, uzticēšanās informācijas avoti un bailes no Covid-19, bet no sociāldemogrāfiskajiem faktoriem tikai vecums (lielāks vecums) un dzimums (sieviešu dzimums), bet ne izglītība, dzīvesvietas atrašanās vieta un nodarbinātības statuss, tādējādi apstiprinot izvirzīto hipotēzi (H12). Šajā gadījumā demogrāfiskie mainīgie palielina preventīvās uzvedības rādītāja izskaidroto dispersiju par 3,3 %.

Lai atbildētu uz trešo un ceturto pētījuma jautājumu *“Vai draudu uztvere daļēji mediē starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību?”* un *“Vai draudu uztvere daļēji mediē starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību?”* un pārbaudītu izvirzītās hipotēzes (H7, H8), tika veikta mediācijas analīze.

5.2. attēls. Covid-19 draudu novērtējuma kā mediatora ietekme starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību (mediācijas modelis)

Rezultāti apstiprina izvirzītās hipotēzes, proti, bailes no Covid-19 (skatīt 5.2. attēlu) un uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem rada ne tikai tiešu, bet arī netiešu ietekmi uz Covid-19 preventīvo uzvedību caur Covid-19 draudu novērtējumu (pirmajā gadījumā tas ir 25,1 %, bet otrajā gadījumā 51,7 %, pamatojoties uz proporciju: netiešā ietekme / kopējā ietekme). Kā redzams 5.3. attēlā, tika konstatēts, ka uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem ir saistīta ar Covid-19 preventīvās uzvedības rādītāju, arī neatkarīgi no tā saistības ar Covid-19 draudu novērtējumu, $p < 0,001$, ar to tika apstiprināta daļēja saistība (prop = netiešā ietekme / kopējais efekts = 0,517, $p < 0,001$).

5.3. attēls. Covid-19 draudu novērtējuma kā mediatora ietekme starp Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību (mediācijas modelis)

Standartizētais regresijas koeficients starp uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un mediatoru Covid-19 draudu novērtējums (a_2 ceļš) ir statistiski nozīmīgs. Rezultāti liecina, standartizētais regresijas koeficients starp mediatoru un atkarīgo mainīgo Covid-19 preventīvo uzvedību (b_2) ir statistiski nozīmīgs. Standartizētā netiešā ietekme (a_2b_2) ir $(0,448) \times (0,338) = 0,151$, $p < 0,001$ statistiski nozīmīga.

5.2. Promocijas darba otrā posma rezultāti

Lai atbildētu uz piekto pētījuma jautājumu *“Kādas ir ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertu faktoru savstarpējās saistības?”* un jēgpilni varētu skaidrot iegūtos rezultātus, tika formulēti pieci papildjautājumi, kas secīgi ietverti tālākā rezultātu izklāstā.

Lai atbildētu uz piektā jautājuma pirmo papildjautājumu *“Vai pastāv saistība starp sociāldemogrāfiskajiem faktoriem un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību?”* tika aprēķināti aprakstošās statistikas rādītāji un izmantots Hī kvadrāta tests. Rezultāti liecina, ka visaugstākā vakcinācijas aptvere ir vecumgrupās no 64 līdz 75 (54,3 %) un no 45 līdz 54 (54,1) %, savukārt vismazākā – vecumgrupās no 25 līdz 34 gadiem gadiem (40,9 %) un no 18 līdz 24 gadiem (41,5 %). Vairāk vakcinētas ir sievietes (51,6 %) (noraidīta izvirzītā hipotēze H24) un respondenti ar augstāko izglītību (65,7 %) (apstiprināta izvirzītā hipotēze H25).

Lai atbildētu uz piektā jautājuma otro papildjautājumu *“Vai pastāv saistība starp vecumu un psiholoģiskajiem faktoriem?”*, tika izmantots Hī kvadrāta tests. Pētījuma rezultāti atklāj statistiski nozīmīgu saistību 2 no 8 faktoru rādītājiem. Statistiski nozīmīga saistība tika atklāta starp vecumu un motīvu vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties – $\chi^2(5) = 34,14$, $p < 0,001$ –, un motīvu vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas – $\chi^2(5) = 11,69$, $p = 0,013$. Respondenti vecumgrupā no 64 līdz 75 gadiem uzrādīja augstāku motīvu vakcinēties, gan lai pasargātu sevi no saslimšanas, gan lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties.

Lai atbildētu uz piektā jautājuma trešo papildjautājumu *“Vai pastāv atšķirības starp dzimumiem un psiholoģiskajiem faktoriem?”*, tika aprēķināts Manna–Vitnija U kritērijs. Rezultātā konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības 6 no 8 psiholoģisko faktoru rādītājiem, kas augstāki bija sieviešu izlasē. Statistiski nozīmīgas atšķirības netika konstatētas starp motīvu vakcinēties, lai

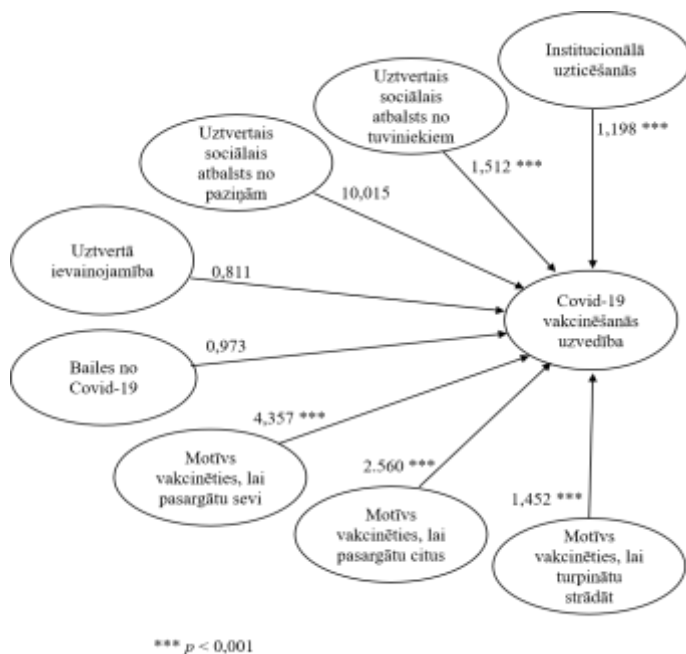
varētu turpināt strādāt un / vai mācīties, rādītājiem un uztvertās ievainojamības rādītājiem.

Lai atbildētu uz piektā jautājuma ceturto papildjautājumu ***“Vai pastāv saistība starp izglītības līmeni un psiholoģiskajiem faktoriem?”***, tika izmantots Hī kvadrāts. Rezultāti uzrāda statistiski nozīmīgu saistību starp 6 no 8 faktoriem. Statistiski nozīmīga saistība netika atklāta tikai starp bailēm no Covid-19 un uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem.

Lai atbildētu uz piektā jautājuma piekto papildjautājumu ***“Vai pastāv atšķirības starp psiholoģisko faktoru rādītājiem un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību?”***, tika izmantots Manna–Vītņija tests. Rezultātā tika atklātas atšķirības 7 no 8 psiholoģiskajiem faktoriem. Augstāki rādītāji vakcinēto respondentu izlasē konstatēti visos trijos modelī ietvertajos motīvos: institucionālās uzticēšanās, uztvertā sociālā atbalsta no tuviniekiem un paziņām rādītājos un baiļu no Covid-19 rādītājos. Savukārt netika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības uztvertās ievainojamības rādītājos starp vakcinētajiem un nevakcinētajiem.

Lai atbildētu uz piektā jautājuma sesto papildjautājumu ***“Vai pastāv saistība starp modelī ietvertajiem psiholoģiskajiem faktoriem?”***, tika aprēķināts Spīrmena korelācijas koeficients. Pētījuma rezultāti atklāj, ka vairumā gadījumu saistība ir statistiski nozīmīga, bet nav cieša. Statistiski nozīmīga cieša saistība vērojama starp motīvu vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas, un motīvu vakcinēties, lai pasargātu citus cilvēkus no saslimšanas un izbeigtu pandēmiju – $r(1015) = 0,784$, $p < 0,001$ –, un starp uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem un uztverto sociālo atbalstu no paziņām $r(978) = 0,662$, $p < 0,001$. Savukārt starp uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem un bailēm no Covid-19 un starp uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem un motīvu vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties, netika atklāta statistiski nozīmīga saistība.

Lai atbildētu uz sesto pētījuma jautājumu **“Kādi faktori ir saistīti ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību regresiju analīzes rezultātā?”** un pārbaudītu izvirzītās hipotēzes (H15, H16, H17, H18, H19, H20, H21, H22, H23, H24, H25), tika veikta binominālā regresijas analīze. No 11 binominālās regresijas modeļi iekļautajiem neatkarīgajiem mainīgajiem 6 ir statistiski nozīmīgi. Regresijas analīzē iekļauto psiholoģisko faktoru saistība ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību redzama 5.4.attēlā.

5.4.attēls. Ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistītie psiholoģiskie faktori

Statistiski nozīmīgi ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību ir saistīts izglītības līmenis; motīvs vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas (OR = 4,357, 95 % CI [3,229 līdz 5,878], $p < 0,001$); motīvs vakcinēties, lai pasargātu citus cilvēkus un veicinātu kolektīvo imunitāti (OR = 2,560,

95 % CI [1,993 līdz 3,311], $p < 0,001$); motīvs vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties (OR = 1,452, 95 % CI [1,203 līdz 1,754], $p < 0,001$); institucionālā uzticēšanās (OR = 1,198, 95 % CI [1,050 līdz 1,367], $p = 0,007$) un uztvertais sociālais atbalsts no tuviniekiem (OR = 1,512, 95 % CI [1,020 līdz 2,247], $p = 0,039$). Salīdzinot respondentus ar zemāko izglītību un respondentus ar augstāko izglītību, respondentiem ar zemāku izglītību ir lielāka iespējamība būt nevakcinētiem, bet šī atšķirība nav statistiski nozīmīga (OR = 2,298, 95 % CI [0,970 līdz 5,436], $p = 0,058$). Savukārt, salīdzinot respondentus ar vidējo izglītību un respondentus ar augstāko izglītību, respondentiem ar vidējo izglītību ir lielāka iespējamība būt nevakcinētiem, un šī atšķirība ir statistiski nozīmīga (OR = 3,546, 95 % CI [2,100 līdz 5,988], $p < 0,001$). Vecums, dzimums, uztvertais sociālais atbalsts no paziņām, uztvertā ievainojamība un bailes no Covid-19 nav statistiski nozīmīgi saistīti ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.

6. Diskusija

Šajā nodaļā ir sniegta īsa promocijas darba rezultātu diskusija, fokusējoties uz visbūtiskākajiem aspektiem. Pilnā apjomā rezultātu diskusija lasāma promocijas darba pilnajā versijā un ar promocijas darbu saistītajās publikācijās (Šuriņa et al., 2021; Šuriņa et al., 2022).

Pirmā posma pētījumā kā būtisks ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīts faktors tika konstatēta uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem. Uzticēšanās informācijas avotiem UPS modeļa ietvaros interpretēta kā palāvība uz institūcijām un to sniegto informāciju, un tas tiek uzskatīts par būtisku faktoru krīzes komunikācijā krīzes pārvarēšanas situācijās (Cole, Baker & Stivas, 2021; Han et al., 2021). Otrā posma pētījumā tika konstatēta saistība starp institucionālo uzticēšanos un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību. Lai arī abos posmos veiktie mērījumi (uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem pirmā posma pētījumā un institucionālā uzticēšanās otrā posma pētījumā) nav identiski, tomēr abos gadījumos šos mērījumus var interpretēt līdzīgi, proti, kā palāvību uz institūcijām, institūciju sniegto aktuālo, pierādījumos balstīto informāciju par vīrusa izcelsmi, potenciālajiem draudiem un sniegtās rekomendācijas vīrusa izplatības ierobežošanai, tādējādi apstiprinot izvirzītās hipotēzes. Kā norāda citi pētnieki, tieši uzticēšanās institūcijām ir būtiskākais faktors krīzes situācijās, kad nepieciešama visas sabiedrības iesaiste (Driedger et al., 2021; Han et al., 2020; Paredes et al., 2021). Kaut arī katrā no promocijas darbā veiktajiem pētījumiem palāvība uz institūcijām, proti, uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem un institucionālā uzticēšanās, tika skaidrota divu dažādu teoriju ietvaros, gan UPS modelis (Gopichandran, Subramaniam & Kalsingh, 2020; Han et al., 2021), gan SK teorija (Makridis & Wu, 2021; Morsut et al., 2021) apstiprina un izceļ šī faktora būtisko nozīmi sabiedrības iesaistei kopīgas krīzes pārvarēšanā.

Skaidrojot krīzes komunikācijas nozīmi sabiedrības iesaistei krīzes pārvarēšanā, pašāvēība jeb uzticēšanās institūcijām ir cieši saistīta ar sniegtās informācijas draudu uztveri. Pirmā posma rezultāti atklāja saistību starp katru no faktoriem (uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un preventīvo uzvedību, uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem un draudu uztveri, kā arī draudu uztveri un preventīvo uzvedību) un arī mediāciju modelī ar draudu novērtējumu kā mediatoru starp uzticēšanos informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību, tādējādi apstiprinot izvirzītās hipotēzes. Uz līdzīgām saistībām norāda arī citu pētījumu autori (Cole et al., 2021; Earle et al., 2010; Gopichandran et al., 2020). Otrajā posmā, izmantojot AMT un SK teorijas ietvaru, tika konstatēta saistība starp institucionālo uzticēšanos un uztverto ievainojamību, bet netika konstatēta saistība starp Covid-19 vakcinēšanās uzvedību un uztverto ievainojamību, noraidot izvirzīto hipotēzi. Lai izskaidrotu šos rezultātus, būtiski ņemt vērā gan kontekstu, kad tika veikti pētījumi, gan citus faktorus. Lai arī pirmā posma pētījumā novērtēta draudu uztvere, bet otrā posma pētījumā uztvertā ievainojamība, kas nav identisks mērījums, tomēr saturiski abi mērījumi attiecināmi uz potenciālo draudu novērtējumu. Salīdzinot zināšanas un pieejamo informāciju par vīrusu 2019. gada nogalē vai 2020. gada pirmo pusi, kad tika atklāti pirmie Covid-19 gadījumi (un ievākti pirmā posma pētījuma dati), un 2021. gada rudenī (kad tika ievākti otrā posma pētījuma dati), zināšanas par vīrusu bija būtiski palielinājušās un bija saprotams, ka Covid-19 ir ar augstu transmisiju, taču īpaši bīstams tikai atsevišķām sabiedrības grupām (Moline et al., 2021). Tādēļ, iespējams, 2021. gada rudenī liela sabiedrības daļa vairs nejutās apdraudēta un attiecīgi nevēlējās vakcinēties pret Covid-19 (Hong et al., 2022; Patelarou et al., 2022), tāpat jāņem vērā arī dispozicionālais optimisms (Hromatko et al., 2021; Kapoor & Singhal, 2021). Kā norādījis sociālās psiholoģijas profesors Dr. van der Pligts (*Joop van der Pligt*), uztvertā ievainojamība var būt saturiski nepietiekami pamatots mērījums, lai novērtētu draudu saistību ar preventīvo uzvedību (Van der Pligt, 1998).

Abos promocijas darba integratīvajos modeļos tika ietvertas un novērtētas bailes no saslimšanas. Pirmā posma rezultāti apstiprināja baiļu saistību, gan ar uzticēšanos informācijas avotiem, gan draudu novērtējumu, gan preventīvo uzvedību apstiprinot izvirzītās hipotēzes. Modelī integrētās AMT ietvarā pie bailēm apelējoša informācija tiek uzskatīta par būtisku stimulu uzvedības modifikācijai (Dehdari & Solhi, 2021; Kowalski & Black, 2021). Jo lielākas bailes no saslimšanas tiek piedzīvotas un augstāks ir potenciālo draudu novērtējums, jo lielāka iespējamība, ka tiks praktizētas rekomendētās preventīvās uzvedības stratēģijas (Brouwers & Sorrentino, 1993; Chang, Strong, Pakpour, Griffiths & Lin, 2020; Heydari et al., 2021; Kowalski & Black, 2021). Savukārt otrā posma pētījumā rezultāti atklāja saistību starp bailēm saslimt un institucionālo uzticēšanos, uztverto ievainojamību un Covid-19 vakcinēšanās uzvedību, taču atklātās saistības bija ļoti vājas, turklāt nebija saistības starp bailēm un vakcinēšanās uzvedību, tādējādi noraidot izvirzīto hipotēzi. Šeit jāņem vērā jau iepriekš minētais attiecībā uz uztverto ievainojamību, tā, piemēram, sabiedrības kopējā izpratne par vīrusa bīstamību (Breakwell & Jaspal, 2020), arī jau minētais dispozicionālais optimisms (Kapoor & Singhal, 2021) un uzkrātā pieredze ar Covid-19 (Breakwell & Jaspal, 2020; Hong et al., 2022; Yıldırım & Güler, 2022).

Kā jau tika prognozēts, pirmā posma pētījumā negatīva saistība konstatēta starp ticību Covid-19 sazvērēstības teorijām un uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem, kas nozīmē, ka ticība Covid-19 sazvērēstības teorijām var mazināt uzticēšanos pierādījumos balstītai informācijai, tādējādi apstiprinot izvirzīto hipotēzi, un šie rezultāti ir saskaņā ar citu pētījumu rezultātiem (Banai et al., 2020; Pummerer et al., 2020; van Mulukom et al., 2022). Tāpat kā citos pētījumos, arī šī pētījuma rezultāti atklāja negatīvu saistību starp ticību sazvērēstības teorijām, draudu novērtējumu un Covid-19 preventīvo uzvedību, tādējādi apstiprinot modelī aprakstītās saistības un izvirzītās hipotēzes, proti, Covid-19 izcelsmes un bīstamības izskaidrošana caur

dažādām sazvērēstības teorijām būtiski ietekmē objektīvu vīrusa bīstamības un saslimšanas iespējamības novērtējumu, kas noved pie rekomendēto vīrusa ierobežošanas pasākumu neievērošanas (Allington et al., 2020; Banai et al., 2020; Seoyong Kim & Kim, 2021; Swami, Voracek, Stieger, Tran & Furnham, 2014).

Tika apstiprinātas izvirzītās hipotēzes attiecībā uz vakcinēšanās motīvu saistību ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību otrā posma pētījumā. Motīvs vakcinēties, lai pasargātu sevi no smagas saslimšanas, liecina par saslimšanas riska un vakcinēšanās kā efektīva aizsardzības veida apzināšanos (Reinders et al., 2020; Yaqub, Castle-Clarke, Sevdalis & Chataway, 2014). Savukārt motīvs vakcinēties, lai pasargātu citus cilvēkus un izbeigtu pandēmiju, ir ļoti svarīgs tieši Covid-19 bīstamības dēļ atsevišķām iedzīvotāju grupām (Giubilini et al., 2020), un modelī integrētās SK teorijas ietvarā šādu uzvedību interpretē kā altruistisku jeb prosociālu rīcību (Ferwana & Varshney, 2021). Tāpat pētījuma rezultāti ir saskaņā ar citiem pētījumiem (Paul, Steptoe & Fancourt, 2021; Riva et al., 2021), proti, obligāta vakcinēšanās, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties, saistīta ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību, apstiprinot iepriekš izvirzīto hipotēzi.

Otrā posma pētījuma rezultāti arī apstiprināja izvirzīto hipotēzi par negatīvu saistību starp uztverto sociālo atbalstu no tuviniekiem un preventīvās uzvedības praktizēšanu. SK kapitāla pētnieki šo saistību skaidro tā, ka ciešākas attiecības homogēnu grupu ietvaros, informācijas apmaiņa un uzticēšanās šai informācijai zināmā mērā izslēdz ārējas informācijas pieņemšanu un uzticēšanos šai informācijai, ko šajā gadījumā var klasificēt kā institucionālo uzticēšanos un attiecīgi arī neiesaistīšanos rekomendētajā uzvedībā (Elgar et al., 2020; Ferwana & Varshney, 2021; Thompson et al., 2021). Tāpat pārliecība, ka nepieciešamības gadījumā, piemēram, saslimstot ar Covid-19, būs iespēja saņemt emocionālu, instrumentālu vai finansiālu atbalstu no tuvākajiem cilvēkiem, var būt preventīvo uzvedību un, konkrēti, vakcinēšanos pret

Covid-19 kavējošs faktors (Thompson et al., 2021). Tāpēc jo nozīmīga ir pētnieku atziņa, ka efektīvai reaģēšanai krīzes situācijā un ilgtspējīgai atveseļošanās iespējamībai ir būtiski, lai sabiedrībā būtu vienlīdzīgi pārstāvēti visi SK veidi, tā veicinot sadarbību homogēnu, heterogēnu un institucionalizētu attiecību ietvaros (Pitas & Ehmer, 2020).

Pārbaudot sociāldemogrāfisko faktoru saistību ar Covid-19 preventīvo uzvedību abos integratīvajos modeļos, tika konstatētas saistības starp sociāldemogrāfiskajiem faktoriem, Covid-19 preventīvo uzvedību un citiem modeļos ietvertajiem faktoriem. Šīs saistības detalizēti izklāstītas promocijas darba pilnās versijas failā, kā arī ar promocijas darbu saistītajās publikācijās (Šuriņa et al., 2021; Šuriņa et al., 2022). Kopējā SEM modelī, kas tika pārbaudīts promocijas darba pirmā posma pētījumā, sociāldemogrāfiskie faktori izskaidroja tikai nelielu daļu no baiļu, draudu novērtējuma un Covid-19 preventīvās uzvedības, savukārt otrā posma pētījuma regresijas analīzes rezultāti atklāja, ka ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību ir saistīts tikai izglītības līmenis. To var skaidrot tādējādi, ka kopā ar psiholoģiskajiem faktoriem sociāldemogrāfiskajiem faktoriem nav noteicoša loma attiecībā uz konkrētas uzvedības praktizēšanu.

Pētījuma rezultātu zinātniskā stipruma izvērtējums. Kā viens no pētījuma ierobežojumiem pirmā posma pētījumā ir attiecināms uz pētījuma izlasi. Tā kā aptauja bija aizpildāma tikai elektroniskā versijā, tad, iespējams, pētījuma izlasē nav vienlīdzīgi pārstāvētas vairākas sociālās grupas. Līdz ar to šī pētījuma rezultātus pilnībā var attiecināt uz to Latvijas iedzīvotāju grupu, kas pietiekami aktīvi lieto internetu. Vienlaikus arī jānorāda, ka, ņemot vērā Covid-19 situāciju Latvijā 2020. gada vasarā un grūti prognozējamo pandēmijas attīstības gaitu, šis bija optimālais datu ieguves veids. Otrkārt, kā vēl viens aspekts ir pašatskaites aptaujas pirmā posma pētījumā. Pildot tās elektroniskā versijā, pastāv iespēja, ka respondenta atbildes varēja ietekmēt citi cilvēki. Treškārt, ņemot vērā straujo situācijas attīstību un nepieciešamību ātri

reagēt, abos pētījuma posmos nebija iespējams adaptēt un izmantot jau esošos instrumentus¹. Taču vienlaikus arī jānorāda, ka tas deva iespēju attīstīt un veidot savus instrumentus, kas ir teorētiski pamatoti, ticami un izmantojami turpmākā pētnieciskā darbībā.

¹ Baiļu no Covid-19 skala (*Fear of COVID-19 Scale*) (Ahorsu et al., 2020; Bitan et al., 2020; Iversen et al., 2021; Magano et al., 2021); Covid-19 preventīvās uzvedības indeksa skala (*The COVID-19 Preventive Behaviors Index scale*) (Breakwell et al., 2021); Jauniešu savvērestības pārliecību skala (*Adolescent Conspiracy Beliefs Questionnaire (ACBQ)*) (Jolley et al., 2021); Vispārējā savvērestības pārliecību skala (*The Generic Conspiracist Beliefs Scale (GCBS-J)*) (Majima and Nakamura, 2020); Klientu uzticēšanās veselības speciālistiem skala (*Client trust in community health workers scale (CHWs)*) (Sripad et al., 2021).

Secinājumi

1. Uzticēšanās pierādījumos balstītai informācijai, kas sabiedrībai tiek nodota ar valdības, veselības aprūpes speciālistu un ziņu mediju starpniecību, kuri pilda krīzes komunikācijas lomu, ir saistīta ar Covid-19 preventīvo uzvedību.
2. Covid-19 draudu novērtējums un bailes no saslimšanas ir saistītas ar Covid-19 preventīvās uzvedības stratēģiju praktizēšanu.
3. Covid-19 draudu novērtējums daļēji mediē starp Covid-19 informācijas avotiem un Covid-19 preventīvo uzvedību.
4. Uzticēšanās pierādījumos balstītai informācijai, kas sabiedrībai tiek nodota ar valdības, veselības aprūpes speciālistu un ziņu mediju starpniecību, ir saistīta ar bailēm no Covid-19.
5. Bailes no Covid-19 ir saistītas ar Covid-19 draudu novērtējumu un Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanu.
6. Covid-19 draudu novērtējums daļēji mediē starp bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību.
7. Ticība Covid-19 sazvērētības teorijām ir negatīvi saistīta ar uzticēšanos Covid-19 informācijas avotiem, Covid-19 draudu novērtējumu, bailēm no Covid-19 un Covid-19 preventīvo uzvedību.
8. Sievietes un jaunāka gadagājuma cilvēki, un cilvēki ar augstāku izglītību uzrāda augstākus baiļu no Covid-19 rādītājus.
9. Lauku reģionu iedzīvotāji un cilvēki ar augstāku izglītības līmeni uzrāda augstākus uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem rādītājus.
10. Sievietes un vecāka gadagājuma cilvēki aktīvāk iesaistās Covid-19 preventīvās uzvedības praktizēšanā.
11. Pārbaudot promocijas darba pirmajā posmā izveidotā integratīvā modeļa faktoru saistību ar Covid-19 preventīvo uzvedību SEM modelī, ar preventīvo uzvedību saistīts ir Covid-19 draudu novērtējums, uzticēšanās

Covid-19 informācijas avotiem un bailes no Covid-19, bet ne ticība Covid-19 saņēmēstības teorijām. Savukārt no sociāldemogrāfiskajiem faktoriem ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīts ir vecums (lielāks vecums) un dzimums (sieviešu dzimums).

12. Visi trīs ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību saistīto faktoru integratīvajā modelī ietvertie faktori (motīvs vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas, motīvs vakcinēties, lai pasargātu citus cilvēkus no saslimšanas un veicinātu kolektīvo imunitāti, un motīvs vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties) ir saistīti ar vakcinēšanās uzvedību.
13. Uztvertā ievainojamība nav saistīta ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
14. Bailes no Covid-19 nav saistītas ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību, turklāt vakcinēto respondentu izlasē baiļu no Covid-19 rādītāji ir augstāki, salīdzinot ar nevakinēto respondentu izlasi.
15. Institucionālā uzticēšanās ir saistīta ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
16. Uztverto sociālais atbalsts no tuviniekiem ir negatīvi saistīts ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
17. Uztverto sociālais atbalsts no paziņām nav saistīts ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību.
18. Sievietes, vecāka gadagājuma cilvēki un cilvēki ar augstāko izglītību uzrāda augstākus rādītājus motīvam vakcinēties, lai pasargātu sevi no saslimšanas.
19. Sievietes un cilvēki ar augstāko izglītību uzrāda augstākus rādītājus motīvam vakcinēties, lai pasargātu citus cilvēkus no saslimšanas un izbeigtu pandēmiju.
20. Vecāka gadagājuma cilvēki un cilvēki ar augstāko un vidējo izglītību uzrāda augstākus rādītājus motīvam vakcinēties, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties.

21. Sievietes un cilvēki ar augstāko izglītību uzrāda augstākus institucionālās uzticēšanās rādītājus.
22. Sievietes piedzīvo lielākas bailes no Covid-19, savukārt cilvēki ar augstāko izglītību uzrāda augstākus uztvertās ievainojamības rādītājus.
23. Sievietes, cilvēki ar augstāko izglītību un vecāka gadagājuma cilvēki aktīvāk vakcinējas pret Covid-19.
24. Pārbaudot promocijas darba otrā posma integratīvā modeļa faktoru saistību ar Covid-19 vakcinēšanās uzvedību regresiju analīzes modelī, visi trīs vakcinēšanās motīvi, institucionālā uzticēšanās un izglītības līmenis (augstākā izglītība) ir pozitīvi saistīti ar vakcinēšanās uzvedību, savukārt uztvertā ievainojamība, bailes no Covid-19, uztvertais sociālais atbalsts no paziņām, vecums un dzimums nav ar vakcinēšanās uzvedību saistīti faktori.
25. Aplūkojot abos promocijas darba posmos veikto pētījumu rezultātus, var secināt, ka Covid-19 draudu novērtējums un bailes no Covid-19 (attiecībā gan uz savu, gan savu tuvinieku veselību) ir saistīti ar Covid-19 preventīvo uzvedību, bet uztvertā ievainojamība un bailes no saslimšanas ar Covid-19 (attiecībā tikai uz sevi) nav saistītas ar vakcinēšanos pret Covid-19. Savukārt uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem (promocijas darba pirmā posma pētījumā) un institucionālā uzticēšanās (promocijas darba otrā posma pētījumā) ir ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīti faktori.

Priekšlikumi

Balstoties pētījuma rezultātos, promocijas darbā iegūtās atziņas galvenokārt ir fokusētas uz pierādījumos balstītas informācijas nodošanas un izskaidrošanas nozīmi sabiedrības iesaistei rekomendēto uzvedības stratēģiju praktizēšanā. Atziņas un rekomendācijas ir iespējams izmantot veselības rīcībpolitikas veidošanā, krīzes un veselības komunikācijā Covid-19 pandēmijas, kā arī potenciālu vīrusu uzliesmojumu gadījumos nākotnē. Promocijas darbā veiktos atklājumus var izmantot tālākā ar Covid-19 preventīvo uzvedību saistīto faktoru izpētē, pētniecības nolūkos izmantojami arī promocijas darbā izstrādātie instrumenti.

Tā kā šis promocijas darbs tika veikts sadarbībā ar Sabiedrības veselības institūta VPP projektu “Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un risinājumi starptautiskā kontekstā (*INTERFRAME-LV*)” un VPP projektu “Covid-19 epidēmijas ietekme uz veselības aprūpes sistēmu un sabiedrības veselību Latvijā; veselības nozares gatavības nākotnes epidēmijām stiprināšana”, un Valsts pētījumu programmu “Dzīve ar Covid-19: Novērtējums par koronavīrusa izraisītās krīzes pārvarēšanu Latvijā un priekšlikumi sabiedrības noturībai nākotnē”, daļa no šajā promocijas darbā paustajām atziņām un rekomendācijām ir iekļautas jau iepriekš minēto sadarbības partneru gala ziņojumos^{2,3}.

Svarīgi veikt regulāru sabiedrības informēšanas un izglītošanas darbu. Ir ieteicams sagatavot informatīvi izglītojošus materiālus (bukletus) un īsus videomateriālus par vīrusa izcelsmi, izplatību, tā bīstamību, kā arī par dažādu savvērestības teoriju eksistenci un to maldinošo saturu un ieviesto vīrusu ierobežošanas pasākumu nozīmi. Sadarbojoties ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, izplatīt informatīvos materiālus caur visu

² ietvarpetijums_29_30_31_32_zinojumiem_marts.pdf (rsu.lv)

³ 2_darba_paka_gala_zinojums.pdf (rsu.lv)

Latvijas Republikas novadu pašvaldībām. Nodrošināt materiālu pieejamību pašvaldību iestādēs, pašvaldību bibliotēkās, pasta nodaļās, medicīnas iestādēs, sociālajos dienestos un citās valsts un pašvaldību iestādēs. Sadarbībā ar Ekonomikas ministriju izplatīt informatīvos materiālus Nodarbinātības valsts aģentūras centros un filiālēs. Sadarbībā ar Valsts darba devēju konfederāciju izplatīt informatīvos materiālus konfederācijas biedriem. Sadarbībā ar Kultūras ministriju, Iekšlietu ministriju un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, un mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām izplatīt informatīvos materiālus Latvijā mītošajiem mazākumtautību pārstāvjiem. Izplatīt informāciju, aptverot dažādas sociālo mediju platformas.

Lai paaugstinātu iedzīvotāju uzticēšanos sniegtajai informācijai, ieteicams, lai informāciju nodotu nozares speciālisti, kā arī sociālajās grupās zināmi cilvēki, autoritātes. Būtiski, lai nododamā informācija būtu pēc iespējas konkrētāka un, vēlams, emocionāli saistošā valodā, lai tā būtu skaidra, uzskatāma un viegli saprotama.

Krīzes komunikācijā būtiska ir grupas identitātes veicināšana, izmantojot tādas frāzes kā “mēs visi kopā saskaramies ar šo problēmu”, padarīs vieglāk iespējamu uzvedību, kas vērsta uz sabiedrības kopējo problēmu risināšanu. Šādi pamudinājumi arī palīdzēs paust pieklājīgu noraidījumu nelabvēlīgai uzvedībai.

Citu cilvēku pašai uzvedības piemēru izmantošana var būt efektīvs veids, kā mudināt citus cilvēkus iesaistīties šādā uzvedībā.

Svarīga ir informēšana par riskiem, ko indivīda uzvedība var radīt citiem cilvēkiem. Prosociāli aicinājumi izvairīties no vīrusa izplatīšanas ir daudz efektīvāki nekā formāla informēšana par vīrusu vai padomi par to, kā izvairīties no inficēšanās. Būtiski ir veidot izpratni, ka ar savu rīcību cilvēks var inficēt lielu cilvēku skaitu, kā rezultātā daudzi var saslimt un pat nomirt. Jo labāk cilvēks apzinās savas rīcības sekas, jo lielāka iespējamība, ka viņš praktizēs preventīvās uzvedības rekomendācijas.

Publikācijas un ziņojumi par promocijas darba tēmu

Ar promocijas darbu saistītās zinātniskās publikācijas:

1. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Upesleja, G. & Perepjolkina, V. 2022. Factors associated with Covid-19 vaccination behaviour in Latvian population: cross-sectional study. *Health Psychology and Behavioral Medicine*. 10(1), 514–536. DOI:10.1080/21642850.2022.2085108
2. Ozerska, I., Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Akmane, E., Perepjolkina, V. 2022. Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas izveide un sākotnējā novērtēšana. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International SKientific Conference*. 2, 55–67. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6813>
3. Maķevica, D., Šuriņa, S., Perepjolkina, V. 2022. Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas 2. versijas (MSKS V2) izveide un sākotnējā validēšana. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International SKientific Conference*. 22. 25–37. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6823>
4. Zariņa, I., Šuriņa, S., Perepjolkina, V. 2022. Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas 2. versijas (MSKS V2) paralēlās pamatotības pārbaude. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International SKientific Conference*. 22, 111–121. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6821>
5. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Perepjolkina, V., Koļesņikova, J., Vainik, U., Ruža, A., Vrublevska, J., Smirnova, D., Fountoulakis, K. N. & Rancāns, E. 2021. Factors related to Covid-19 preventive behaviors: A Structural Equation Model, *Frontiers, Health Psychology*. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.676521
6. Šuriņa, S. & Mārtinsons, K. 2020. Conceptualization of social capital in cross-sectional design studies: review of literature. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International Scientific Conference*. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2020vol7.4973>

Pētījumu rezultātu prezentācijas zinātniskajās konferencēs:

1. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Perepjolkina, V. 2022, July 5–8. *Institutional Trust and Fear of the Consequences of Covid-19 Vaccination: Predictors of Vaccination Behaviours for Population of Latvia* [Poster presentation]. 17th European Congress of Psychology “Psychology as the Hub Science: Opportunities and Responsibility”. Ljubljana, Slovenia.
2. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Perepjolkina, V. 2022, April 21–23. *Covid-19 vakcinēšanās uzvedību prognozējošie faktori* [Oral presentation]. 8th International SKientific practical conference “Health and personality development: interdiSKiplinary approach”. Rīga Stradiņš University, Riga, Latvia.

3. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Perepjolkina, V. 28.–29.03.2022. *Ar vakcinēšanās motīvu pasargāt sevi no saslimšanas saistītie faktori Latvijas iedzīvotāju populācijā* [Poster presentation]. International Covid-19 conference – Impact, Innovations and Planning. Rīga Stradiņš University, Rīga, Latvia.
4. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Perepjolkina, V., Koļesņikova, J., Ruža, A. 2021, March 24–26. *Indicators of a preventive behaviour of the Latvian population and related factors, during the Covid-19 crisis* [Oral presentation]. Society. Health. Welfare. Rīga Stradiņš University, Rīga, Latvia.
5. Šuriņa, S., Mārtinsons, K. 2021, March 25. *The sense of belonging, of public and private sector employees, during the Covid-19 crisis* [Oral presentation]. PLACES / Psychological help: a crossdisciplinary perspective. Rīga Stradiņš University, Rīga, Latvia.
6. Ozerska, I., Šurina, S., Mārtinsons, K. 2021, March 22–23. *Construction and validation of the cognitive dimension of social capital* [Oral presentation]. Health and Social Sciences. Rīga Stradiņš University, Rīga, Latvia.
7. Šuriņa, S., Mārtinsons, K. 2021, June 8. *Trust indicators for different Latvian population generations: framework of the social capital concept* [Oral presentation]. Fifth annual Tartu conference on Russian and East European studies. Tartu University, Tartu, Estonia.
8. Šuriņa, S., Mārtinsons, K. 22.10.2020. *Uzticēšanās informācijas avotiem attiecībā uz Covid-19 sniegto informāciju rādītāji un to saistība ar preventīvo uzvedību dažādās Latvijas iedzīvotāju sociāldemogrāfiskajās grupās* [Mutiska prezentācija]. Zinātniskā konference “Psiholoģiskie resursi un riska faktori iedzīvotāju veselībai Covid-19 apstākļos: VPP pētījumi praksei”. Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga, Latvija.
9. Šuriņa, S., Mārtinsons, K. 22.10.2020. *Latvijas iedzīvotāju piederības izjūtas novērtējums Covid-19 krīzes apstākļos* [Mutiska prezentācija]. Zinātniskā konference “Psiholoģiskie resursi un riska faktori iedzīvotāju veselībai Covid-19 apstākļos: VPP pētījumi praksei”. Rīgas Stradiņa universitāte, Rīga, Latvija.
10. Šuriņa, S., Mārtinsons, K. 27.–19.04.2020. *Trust indicators for different Latvian population age groups: framework of the social capital concept* [Oral presentation]. 6th International Scientific practical conference “Health and personality development: interdisciplinary approach”. Rīga Stradiņš University. Rīga, Latvia.

Izmantoto avotu saraksts

1. Adunlin, G., Adedoyin, A. C. A., Adedoyin, O. O., Njoku, A., Bolade-Ogunfodun, Y. & Bolaji, B. 2020. Using the protection motivation theory to examine the effects of fear arousal on the practice of social distancing during the Covid-19 outbreak in rural areas. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 31, 168–172. doi: 10.1080/10911359.2020.1783419
2. Ahorsu, D. K., Lin, C.-Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D. & Pakpour, A. H. 2020. The fear of Covid-19 scale: development and initial validation. *International journal of mental health and addiction*, 20(3):1537–1545. doi: 10.1007/s11469-020-00270-8
3. Ahorsu, D. K., Lin, C.-Y. & Pakpour, A. H. 2020. The Association Between Health Status and Insomnia, Mental Health, and Preventive Behaviors: The Mediating Role of Fear of Covid-19. *Gerontology and geriatric medicine*, 6, 2333721420966081-2333721420966081. doi:10.1177/2333721420966081
4. Al-Rasheed, M. 2020. Protective Behavior against Covid-19 among the Public in Kuwait: An Examination of the Protection Motivation Theory, Trust in Government, and Sociodemographic Factors. *Social Work in Public Health*, 35(7), 546–556. doi: 10.1080/19371918.2020.1806171
5. Albarracín, D., Sunderrajan, A., Lohmann, S., Chan, M.-P. S. & Jiang, D. 2018. The psychology of attitudes, motivation, and persuasion. In *The handbook of attitudes* (3–44): Routledge.
6. Algara, C., Fuller, S. & Hare, C. 2020. The Conditional Effect of Scientific Knowledge and Gender on Support for Covid-19 Government Containment Policies in a Partisan America. *Politics & Gender*, 16(4), 1075–1083. doi: 10.1017/S1743923X20000458
7. Allen, J. D., Feng, W., Corlin, L., Porteny, T., Acevedo, A., Schildkraut, D., . . . Stopka, T. J. 2021. Why are some people reluctant to be vaccinated for Covid-19? A cross-sectional survey among US Adults in May-June 2020. *Preventive Medicine Reports*, 24, 101494. doi: 10.1016/j.pmedr.2021.101494
8. Allington, D., Duffy, B., Wessely, S., Dhavan, N. & Rubin, J. 2020. Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the Covid-19 public health emergency. *Psychological medicine*, 2020 (9), 1–7. 10.1017/S003329172000224X
9. AlShurman, B. A., Khan, A. F., Mac, C., Majeed, M. & Butt, Z. A. 2021. What Demographic, Social, and Contextual Factors Influence the Intention to Use Covid-19 Vaccines: A Scoping Review. *International journal of environmental research and public health*, 18(17), 9342. doi:10.3390/ijerph18179342
10. Al-Amer, R., Maneze, D., Everett, B., Montayre, J., Villarosa, A. R., Dwekat, E. & Salamonson, Y. 2022. COVID-19 vaccination intention in the first year of the pandemic: A systematic review. *Journal of clinical nursing*, 31(1–2), 62–86. doi:10.1111/jocn.15951

11. Banai, I. P., Banai, B. & Mikloušić, I. 2020. Beliefs in Covid-19 conspiracy theories predict lower level of compliance with the preventive measures both directly and indirectly by lowering trust in government medical officials. (accessed April 14, 2021).
12. Barati, M., Bashirian, S., Jenabi, E., Khazaei, S., Karimi-Shahanjarini, A., Zareian, S., . . . Moeini, B. 2020. Factors associated with preventive behaviours of Covid-19 among hospital staff in Iran in 2020: an application of the Protection Motivation Theory. *Journal of Hospital Infection*, 105(3), 430–433. doi: 10.1016/j.jhin.2020.04.035
13. Bartscher, A. K., Seitz, S., Siegloch, S., Slotwinski, M. & Wehrhöfer, N. 2021. Social capital and the spread of Covid-19: Insights from European countries. *Journal of health economics*, 80, 102531.
14. Beilmann, M., Kööts-Ausmees, L. & Realo, A. 2018. The Relationship Between Social Capital and Individualism-Collectivism in Europe. *Social Indicators Research*, 137(2), 641–664. doi:10.1007/s11205-017-1614-4
15. Borgonovi, F. & Pokropek, A. 2020. Can we rely on trust in science to beat the Covid-19 pandemic? <https://doi.org/10.31234/osf.io/yq287>
16. Brandstetter, S., Böhmer, M. M., Pawellek, M., Seelbach-Göbel, B., Melter, M., Kabesch, M. & Apfelbacher, C. 2021. Parents' intention to get vaccinated and to have their child vaccinated against Covid-19: cross-sectional analyses using data from the KUNO-Kids health study. *European journal of pediatrics*, 180(11), 3405–3410.
17. Breakwell, G. M., Fino, E. & Jaspal, R. 2021. The Covid-19 Preventive Behaviors Index: Development and validation in two samples from the United Kingdom. *Evaluation & the health professions*, 44(1), 77–86. doi: 10.1177/0163278720983416
18. Breakwell, G. M. & Jaspal, R. 2020. Identity change, uncertainty and mistrust in relation to fear and risk of Covid-19. *Journal of Risk Research*, 1–17. doi: 10.1080/13669877.2020.1864011
19. Brouwers, M. C. & Sorrentino, R. M. 1993. Uncertainty Orientation and Protection Motivation Theory: The Role of Individual Differences in Health Compliance. *Journal of personality and social psychology*, 65(1), 102–112. doi:10.1037/0022-3514.65.1.102
20. Bruder, M. & Kunert, L. 2022. The conspiracy hoax? Testing key hypotheses about the correlates of generic beliefs in conspiracy theories during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Psychology*, 57(1), 43–48. doi: 10.1002/ijop.12769
21. Carter, K. F. & Kulbok, P. A. 2002. Motivation for health behaviours: a systematic review of the nursing literature. *Journal of advanced nursing*, 40(3), 316–330. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2002.02373.x>

22. Chan, C. P., Lee, S. S. & Wong, N. S. 2021. Adherence of nurses to annual seasonal influenza vaccination over a 5-year period. *Journal of Hospital Infection*, 112, 6–15. doi: 10.1016/j.jhin.2021.02.017
23. Chang, K.-C., Strong, C., Pakpour, A. H., Griffiths, M. D. & Lin, C.-Y. 2020. Factors related to preventive Covid-19 infection behaviors among people with mental illness. *Journal of the Formosan Medical Association*, 119(12), 1772–1780. doi: 10.1016/j.jfma.2020.07.032
24. Chen, X. & Chen, H. 2020. Differences in preventive behaviors of Covid-19 between urban and rural residents: lessons learned from a cross-sectional study in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(12), 4437. doi: 10.3390/ijerph17124437
25. Chen, X. & Yu, B. 2020. First two months of the 2019 Coronavirus Disease (Covid-19) epidemic in China: real-time surveillance and evaluation with a second derivative model. *Global health research and policy*, 5(1), 1–9. doi: 10.1186/s41256-020-00137-4
26. Chen, Y.-L., Lin, Y.-J., Chang, Y.-P., Chou, W.-J. & Yen, C.-F. 2021. Differences in the protection motivation theory constructs between people with various latent classes of motivation for vaccination and preventive behaviors against Covid-19 in Taiwan. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 7042. doi:10.3390/ijerph18137042
27. Cheng, C., Lau, Y.-C. & Luk, J. W. 2020. Social Capital-Accrual, Escape-From-Self, and Time-Displacement Effects of Internet Use During the Covid-19 Stay-at-Home Period: Prospective, Quantitative Survey Study. *J Med Internet Res*, 22(12), e22740–e22740. doi:10.2196/22740
28. Cho, H., Guo, Y. & Torelli, C. 2022. Collectivism fosters preventive behaviors to contain the spread of COVID-19: Implications for social marketing in public health. *Psychology & marketing*, 39(4), 694–700. doi: 10.1002/mar.21613
29. Ciarambino, T., Barbagelata, E., Corbi, G., Ambrosino, I., Politi, C., Lavalle, F., . . . Moretti, A. 2021. Gender differences in vaccine therapy: where are we in Covid-19 pandemic? *Monaldi Archives for Chest Disease*, 91(4). doi: 10.4081/monaldi.2021.1669
30. Cole, A., Baker, J. S. & Stivas, D. 2021. Trust, Transparency and Transnational Lessons from Covid-19. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(12), 607. <https://doi.org/10.3390/jrfm14120607>
31. Cori, L., Curzio, O., Adorni, F., Prinelli, F., Noale, M., Trevisan, C., . . . Bianchi, F. 2021. Fear of Covid-19 for individuals and family members: Indications from the national cross-sectional study of the epicovid19 web-based survey. *International journal of environmental research and public health*, 18(6), 3248. doi:10.3390/ijerph18063248

32. Cvetković, V. M., Nikolić, N., Radovanović Nenadić, U., Öcal, A., K Noji, E. & Zečević, M. 2020. Preparedness and preventive behaviors for a pandemic disaster caused by Covid-19 in Serbia. *International journal of environmental research and public health*, 17(11), 4124. doi: 10.3390/ijerph17114124
33. De Villiers, C., La Torre, M. & Botes, V. 2022. Accounting and social capital: A review and reflections on future research opportunities. *Accounting & Finance*. 2022;00:1–37. doi: 10.1111/acfi.12948
34. Dohle, S., Wingen, T. & Schreiber, M. 2020. Acceptance and adoption of protective measures during the Covid-19 pandemic: The role of trust in politics and trust in science. *Social Psychological Bulletin*, 15(4), 1–23. doi: 10.32872/spb.4315
35. Dour, H. J., Wiley, J. F., Roy-Byrne, P., Stein, M. B., Sullivan, G., Sherbourne, C. D., . . . Craske, M. G. 2014. Perceived social support mediates anxiety and depressive symptom changes following primary care intervention. *Depression and anxiety*, 31(5), 436-442. . doi:10.1002/da.22216
36. Driedger, M., Maier, R., Capurro, G. & Jardine, C. 2021. Drawing from the ‘bank of credibility’: perspectives of health officials and the public on media handling of the H1N1 pandemic. *Journal of Risk Research*, 24(11), 1499–1516. doi: 10.1080/13669877.2021.1936604
37. Duong, H. T., Nguyen, H. T., McFarlane, S. J. & Nguyen, L. T. V. 2021. Risk perception and Covid-19 preventive behaviors: Application of the integrative model of behavioral prediction. *The Social Science Journal*, 1–14. doi: 10.1080/03623319.2021.1874176
38. Earle, T. C., Siegrist, M. & Gutscher, H. 2010. Trust, risk perception and the TCC model of cooperation. In *Trust in Risk Management* (18–66): Routledge.
39. Ehsan, A., Klaas, H. S., Bastianen, A. & Spini, D. 2019. Social capital and health: a systematic review of systematic reviews. *SSM-population health*, 8, 100425. doi:10.1016/j.ssmph.2019.100425
40. Elgar, F. J., Stefaniak, A. & Wohl, M. J. A. 2020. Response to Lindström (2020) on “The trouble with trust: Time-series analysis of social capital, income inequality, and Covid-19 deaths in 84 countries”. *Soc Sci Med*, 265, 113518–113518. doi:10.1016/j.socscimed.2020.113518
41. Euronews. (2022, 2022-01-06). Which countries in Europe are introducing mandatory COVID vaccination? legüts no: <https://www.euronews.com/2022/01/06/are-countries-in-europe-are-moving-towards-mandatory-vaccination>
42. Ferwana, I. & Varshney, L. R. 2021. Social capital dimensions are differentially associated with Covid-19 vaccinations, masks, and physical distancing. *Plos one*, 16(12), e0260818. doi:10.1371/journal.pone.0260818.
43. Fisk, R. J. 2021. Barriers to vaccination for Covid-19 control – experience from the United States. *Global Health Journal*. 2021 Mar; 5(1): 51–55. doi: 10.1016/j.glohj.2021.02.005

44. Floyd, D. L., Prentice-Dunn, S. & Rogers, R. W. 2000. A Meta-Analysis of Research on Protection Motivation Theory. *Journal of applied social psychology*, 30(2), 407–429. doi:10.1111/j.1559-1816.2000.tb02323.x
45. Georgiou, N., Delfabbro, P. & Balzan, R. 2020. Covid-19-related conspiracy beliefs and their relationship with perceived stress and pre-existing conspiracy beliefs. *Personality and individual differences*, 166, 110201. doi: 10.1016/j.paid.2020.110201
46. Giavrimis, P. & Nikolaou, S.-M. 2020. The Greek University Student's Social Capital during the Covid-19 Pandemic. *European Journal of Education Studies*, 7(8). doi: 10.46827/ejes.v7i8.3175
47. Gilbert, K. L., Quinn, S. C., Goodman, R. M., Butler, J. & Wallace, J. 2013. A meta-analysis of social capital and health: a case for needed research. *Journal of health psychology*, 18(11), 1385–1399. doi: 10.1177/1359105311435983
48. Giubilini, A., Savulescu, J. & Wilkinson, D. 2020. Covid-19 vaccine: vaccinate the young to protect the old? *Journal of Law and the Biosciences*, 7(1), Isaa050. doi:10.1093/jlb/Isaa050
49. Gogarty, K. & Hagle, C. 2020. A guide to right-wing media reactions and conspiracy theories surrounding coronavirus. *Media Matters for America*. Iegüts no: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-04/ran_conspiracy_theories_and_right-wing_2021_en.pdf
50. Gopalan, V., Bakar, J. A. A., Zulkifli, A. N., Alwi, A. & Mat, R. C. 2017. *A review of the motivation theories in learning*. 1891(1), id.020043 doi: 10.1063/1.5005376
51. Gopichandran, V., Subramaniam, S. & Kalsingh, M. J. 2020. Covid-19 pandemic: a litmus test of trust in the health system. *Asian Bioethics Review*, 12(2), 213–221. doi: 10.1007/s41649-020-00122-6
52. Grey, I., Arora, T., Thomas, J., Saneh, A., Tohme, P. & Abi-Habib, R. 2020. The role of perceived social support on depression and sleep during the Covid-19 pandemic. *Psychiatry research*, 293, 113452. doi: 10.1016/j.psychres.2020.113452
53. Hayden, J. 2022. *Introduction to health behavior theory*: Jones & Bartlett Learning.
54. He, S., Chen, S., Kong, L. & Liu, W. 2020. Analysis of Risk Perceptions and Related Factors Concerning Covid-19 Epidemic in Chongqing, China. *Journal of Community Health*, 46(2): 278–285. doi: 10.1007/s10900-020-00870-4
55. Heiss, R., Gell, S., Röthlingshöfer, E. & Zoller, C. (2021). How threat perceptions relate to learning and conspiracy beliefs about Covid-19: Evidence from a panel study. *Personality and Individual Differences*, 175, 110672. doi: 10.1016/j.paid.2021.110672

56. Hong, J., Xu, X.-w., Yang, J., Zheng, J., Dai, S.-m., Zhou, J., . . . Ling, C.-q. 2022. Knowledge about, attitude and acceptance towards, and predictors of intention to receive the Covid-19 vaccine among cancer patients in Eastern China: A cross-sectional survey. *Journal of Integrative Medicine*, 20(1), 34–44. doi: 10.1016/j.joim.2021.10.004
57. Hromatko, I., Tonković, M. & Vranic, A. 2021. Trust in Science, Perceived Vulnerability to Disease, and Adherence to Pharmacological and Non-pharmacological Covid-19 Recommendations. *Frontiers in Psychology*, 12, 1425. doi:10.3389/fpsyg.2021.664554
58. Huang, L. & Zhang, T. 2022. Perceived social support, psychological capital, and subjective well-being among college students in the context of online learning during the Covid-19 pandemic. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 31(5), 563–574. doi: 10.1007/s40299-021-00608-3
59. Jaspal, R. & Breakwell, G. M. 2021. Social support, perceived risk and the likelihood of Covid-19 testing and vaccination: cross-sectional data from the United Kingdom. *Current Psychology*, 1–13. doi:10.1007/s12144-021-01681-z
60. Jaspal, R., Fino, E. & Breakwell, G. M. 2020. <? covid19?> The Covid-19 Own Risk Appraisal Scale (CORAS): Development and validation in two samples from the United Kingdom. *Journal of Health Psychology*, 27(4), 790–804. doi:10.1177/1359105320967429
61. Kapoor, P. S. & Singhal, V. 2021. Perceived vulnerability to Covid-19, dispositional optimism and intention to adopt preventive health behaviour: An experiment with anti-smoking advertising. *Journal of Social Marketing*, 11(2), 124–147. <https://doi.org/10.1108/JSOCM-08-2020-0151>Kasl, S. V. & Cobb, S. (1966). Health behavior, illness behavior and sick role behavior: I. Health and illness behavior. *Archives of Environmental Health: An International Journal*, 12(2), 246–266.
62. Khosravi, M. 2020. Perceived Risk of Covid-19 Pandemic: The Role of Public Worry and Trust. *Electron J Gen Med*. 2020; 17 (4): em203. In. doi: 10.29333/ejgm/7856
63. Kim, S. & Kim, S. 2020. Analysis of the impact of health beliefs and resource factors on preventive behaviors against the Covid-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(22), 8666. doi: 10.3390/ijerph17228666
64. Kim, S. & Kim, S. 2021. Searching for general model of conspiracy theories and its implication for public health policy: Analysis of the impacts of political, psychological, structural factors on conspiracy beliefs about the Covid-19 pandemic. *International journal of environmental research and public health*, 18(1), 266. doi: 10.3390/ijerph18010266
65. Kleinginna, P. R. & Kleinginna, A. M. 1981. A categorized list of motivation definitions, with a suggestion for a consensual definition. *Motivation and emotion*, 5(3), 263–291. doi: <https://doi.org/10.1007/BF00993889>

66. Korn, L., Siegers, R., Eitze, S., Sprengholz, P., Taubert, F., Böhm, R. & Betsch, C. 2021. Age Differences in Covid-19 Preventive Behavior: A Psychological Perspective. *European psychologist*, 26(4), 359–372. doi:10.1027/1016-9040/a000462
67. Kowalski, R. M. & Black, K. J. 2021. Protection Motivation and the Covid-19 Virus. *Health Communication*, 36(1), 15–22. oi: 10.1080/10410236.2020.1847448
68. LA.LV. 2022. Noskaidrots, cik daudz senioru aizvien nav saņēmuši poti pret Covid-19. Iegūts no: <https://www.la.lv/atklaj-cik-daudz-senioru-aizvien-nav-sanemusi-poti-pret-Covid-19>
69. Latkin, C. A., Dayton, L., Yi, G., Konstantopoulos, A. & Boodram, B. 2021. Trust in a Covid-19 vaccine in the US: A social-ecological perspective. *Social science & medicine (1982)*, 270, 113684. doi: 10.1016/j.socscimed.2021.113684
70. Lau, J. T. F., Yeung, N. C. Y., Choi, K. C., Cheng, M. Y. M., Tsui, H. Y. & Griffiths, S. 2010. Factors in association with acceptability of A/H1N1 vaccination during the influenza A/H1N1 pandemic phase in the Hong Kong general population. *Vaccine*, 28(29), 4632–4637. doi: 10.1016/j.vaccine.2010.04.076
71. Lazarus, J. V., Ratzan, S. C., Palayew, A., Gostin, L. O., Larson, H. J., Rabin, K., . . . El-Mohandes, A. 2021. A global survey of potential acceptance of a Covid-19 vaccine. *Nature medicine*, 27(2), 225–228. doi:10.1038/s41591-020-1124-9
72. Lazarus, J. V., Wyka, K., Rauh, L., Rabin, K., Ratzan, S., Gostin, L. O., . . . El-Mohandes, A. 2020. Hesitant or not? The association of age, gender, and education with potential acceptance of a Covid-19 vaccine: a country-level analysis. *Journal of Health Communication*, 25(10), 799–807. doi: 10.1080/10810730.2020.1868630
73. Lee, P. C., Xu, S. T. & Yang, W. 2021. Is career adaptability a double-edged sword? The impact of work social support and career adaptability on turnover intentions during the Covid-19 pandemic. *International Journal of Hospitality Management*, 94, 102875. doi: 10.1016/j.ijhm.2021.102875
74. Lin, Y.-J., Yen, C.-F., Chang, Y.-P. & Wang, P.-W. 2021. Comparisons of Motivation to Receive Covid-19 Vaccination and Related Factors between Frontline Physicians and Nurses and the Public in Taiwan: Applying the Extended Protection Motivation Theory. *Vaccines*, 9(5), 528. doi:10.3390/vaccines9050528
75. Liu, X., Shao, L., Zhang, R., Wei, Y., Li, J., Wang, C., . . . Zhou, F. 2020. Perceived social support and its impact on psychological status and quality of life of medical staffs after outbreak of SARS-CoV-2 pneumonia: a cross-sectional study. Available at SSRN 3541127.
76. Liu, X.-J. & Mesch, G. S. 2020. The adoption of preventive behaviors during the Covid-19 pandemic in China and Israel. *International journal of environmental research and public health*, 17(19), 7170. doi: 10.3390/ijerph17197170

77. Makridis, C. A. & Wu, C. 2021. How social capital helps communities weather the Covid-19 pandemic. *PloS one*, 16(1), e0245135. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245135>
78. Marchlewska, M., Cichocka, A. & Kossowska, M. 2018. Addicted to answers: Need for cognitive closure and the endorsement of conspiracy beliefs. *European Journal of Social Psychology*, 48(2), 109–117. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2308>
79. Marco-Franco, J. E., Pita-Barros, P., Vivas-Orts, D., González-de-Julián, S. & Vivas-Consuelo, D. 2021. Covid-19, Fake News, and Vaccines: Should Regulation Be Implemented? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 744. doi:10.3390/ijerph18020744
80. Maķevica, D., Šuriņa, S., Perepjolkina, V. & Mārtinsone, K. 2022. Development and initial validation of the second version of the Multidimensional social capital scale (MSCS V2). Society. Integration. Education. *Proceedings of the International SKientific Conference*. 22, 111–121. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6821>
81. Mertens, G., Gerritsen, L., Duijndam, S., Salemink, E. & Engelhard, I. M. 2020. Fear of the coronavirus (Covid-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. *Journal of Anxiety Disorders*, 102258. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102258
82. Ministru kabineta noteikumi (MK) 2021. (17.02.2021.) Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/11215-vakcinacijas-noteikumi>
83. Miraja, B., Persada, S., Prasetyo, Y., Belgiawan, P. & Redi, A. A. N. 2019. Applying Protection Motivation Theory to understand generation z students intention to comply with educational software anti piracy law. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 14(18), 39–52. doi: 10.3991/ijet.v14i18.10973
84. Milligan, M. A., Hoyt, D. L., Gold, A. K., Hiserodt, M. & Otto, M. W. 2021. Covid-19 vaccine acceptance: influential roles of political party and religiosity. *Psychology, Health & Medicine*, 1–11. doi:10.1080/13548506.2021.1969026
85. Moline, H. L., Whitaker, M., Deng, L., Rhodes, J. C., Milucky, J., Pham, H., . . . Chai, S. J. 2021. Effectiveness of Covid-19 vaccines in preventing hospitalization among adults aged ≥ 65 years—COVID-NET, 13 states, February–April 2021. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 70(32), 1088. doi:10.15585/mmwr.mm7032e3
86. Morsut, C., Kuran, C., Kruke, B. I., Nævestad, T. O., Orru, K. & Hansson, S. 2021. A critical appraisal of individual social capital in crisis response. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*. doi:10.1002/rhc3.12236
87. Myers, L. B. & Goodwin, R. 2011. Determinants of adults' intention to vaccinate against pandemic swine flu. *BMC Public Health*, 11(1), 1–8. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-15>

88. Nacionālais veselības dienests. 2022. Covid-19 vakcinācijas statistika | Covid-19. (21.08.2022.) Iegūts no: <http://covid19.gov.lv/en/node/33559>
89. Neumann-Böhme, S., Varghese, N. E., Sabat, I., Barros, P. P., Brouwer, W., van Exel, J., . . . Stargardt, T. 2020. Once we have it, will we use it? A European survey on willingness to be vaccinated against Covid-19. In (21, 977–982): Springer.
90. Ozdemir, S., Ng, S., Chaudhry, I. & Finkelstein, E. A. 2020. Adoption of preventive behaviour strategies and public perceptions about Covid-19 in Singapore. *International Journal of Health Policy and Management*. 11(5), 579–591. doi: 10.34172/IJHPM.2020.199
91. Ozerska, I., Šuriņa, S., Perepjolkina, V., Akmane, E. & Mārtinsone, K. 2022. Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas izveide un sākotnējā novērtēšana. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2, 55–67. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6813>
92. Pakpour, A. H. & Griffiths, M. D. 2020. The fear of Covid-19 and its role in preventive behaviors. *Journal of Concurrent Disorders*, 2(1), 58–63. <https://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/39561>
93. Palm, R., Bolsen, T. & Kingsland, J. T. 2021. The Effect of Frames on Covid-19 Vaccine Resistance. *Frontiers in Political Science*, 3, 41. doi:10.3389/fpos.2021.661257
94. Paredes, M. R., Apaolaza, V., Marcos, A. & Hartmann, P. 2021. Predicting Covid-19 Vaccination Intention: The Roles of Institutional Trust, Perceived Vaccine Safety, and Interdependent Self-Construct. *Health communication*, 1–12. doi:10.1080/10410236.2021.1996685
95. Pasion, R., Paiva, T. O., Fernandes, C. & Barbosa, F. 2020. The AGE Effect on Protective Behaviors During the Covid-19 Outbreak: Sociodemographic, Perceptions and Psychological Accounts. *Frontiers in Psychology*, 11, 2785. doi: 10.3389/fpsyg.2020.561785
96. Patelarou, A., Saliāj, A., Galanis, P., Pulomenaj, V., Prifti, V., Sopjani, I., . . . Kalokairinou, A. 2022. Predictors of nurses' intention to accept COVID-19 vaccination: A cross-sectional study in five European countries. *Journal of Clinical Nursing*, 31(9–10), 1258–1266. doi: 10.1111/jocn.15980
97. Paul, E., Steptoe, A. & Fancourt, D. 2021. Attitudes towards vaccines and intention to vaccinate against Covid-19: Implications for public health communications. *The Lancet Regional Health-Europe*, 1, 100012. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2020.100012>
98. Prasetyo, P. E. 2020. Human capital as the main determinant of regional economic growth. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(03), 6261–6267.

99. Pummerer, L., Böhm, R., Lilleholt, L., Winter, K., Zettler, I. & Sassenberg, K. 2022. Conspiracy theories and their societal effects during the Covid-19 pandemic. *Social Psychological and Personality Science*, 13(1), 49–59. doi: 10.1177/19485506211000217
100. Pummerer, L., Lilleholt, L., Winter, K. & Zettler, I. 2020. Societal effects of corona conspiracy theories. In: PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/osf.io/y5grn>
101. Rad, R. E., Mohseni, S., Takhti, H. K., Azad, M. H., Shahabi, N., Aghamolaei, T. & Norozian, F. 2021. Application of the protection motivation theory for predicting Covid-19 preventive behaviors in Hormozgan, Iran: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 21(1), 1–11. doi: 10.1186/s12889-021-10500-w
102. Rather, R. A. 2021. Demystifying the effects of perceived risk and fear on customer engagement, co-creation and revisit intention during Covid-19: A protection motivation theory approach. *Journal of Destination Marketing & Management*, 20, 100564.
103. Reinders, S., Romero, C., Carcamo, C., Tinoco, Y., Valderrama, M., La Rosa, S., . . . Azziz-Baumgartner, E. 2020. A community-based survey on influenza and vaccination knowledge, perceptions and practices in Peru. *Vaccine*, 38(5), 1194–1201. doi:10.1016/j.vaccine.2019.11.016
104. Rieger, M. O. 2020. Triggering altruism increases the willingness to get vaccinated against Covid-19. *Social Health and Behavior*, 3(3), 78. Iegüts no: <https://www.shbonweb.com/tezt.asap?2020/3/3/78/290981>
105. Riva, M. A., Paladino, M. E., Paleari, A. & Belingheri, M. 2021. Workplace Covid-19 vaccination, challenges and opportunities. *Occupational Medicine (Oxford, England)*. 23;72(4): 235–237. doi: 10.1093/occmed/kqab080
106. Rogers, R. W. 1975. A protection motivation theory of fear appeals and attitude change1. *The journal of psychology*, 91(1), 93–114.
107. Rubin, G. J., Amlôt, R., Page, L. & Wessely, S. 2009. Public perceptions, anxiety, and behaviour change in relation to the swine flu outbreak: cross sectional telephone survey. *BMJ*, 339(jul02 3). doi:10.1136/bmj.b2651
108. Ruiz, J. B. & Bell, R. A. 2021. Predictors of intention to vaccinate against Covid-19: Results of a nationwide survey. *Vaccine*, 39(7), 1080–1086. doi: 10.1016/j.vaccine.2021.01.010
109. Russac, R. J., Gatliff, C., Reece, M. & Spottswood, D. 2007. Death Anxiety across the Adult Years: An Examination of Age and Gender Effects. *Death Stud*, 31(6), 549–561. doi:10.1080/07481180701356936
110. Rzymiski, P., Zeyland, J., Poniedziałek, B., Małecka, I. & Wysocki, J. 2021. The Perception and Attitudes toward Covid-19 Vaccines: A Cross-Sectional Study in Poland. *Vaccines*, 9(4), 382. DOI: 10.3390/vaccines9040382

111. Sekizawa, Y., Hashimoto, S., Denda, K., Ochi, S. & So, M. 2022. Association between Covid-19 vaccine hesitancy and generalized trust, depression, generalized anxiety, and fear of Covid-19. *BMC public health*, 22(1), 1–17.
112. Shafiei, A. & Maleksaeidi, H. 2020. Pro-environmental behavior of university students: Application of protection motivation theory. *Global Ecology and Conservation*, 22, e00908. doi: 10.1016/j.gecco.2020.e00908
113. Sherman, S. M., Smith, L. E., Sim, J., Amlôt, R., Cutts, M., Dasch, H., . . . Sevdalis, N. 2021. Covid-19 vaccination intention in the UK: results from the Covid-19 vaccination acceptability study (CoVAccS), a nationally representative cross-sectional survey. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 17(6), 1612–1621. doi: 10.1080/21645515.2020.1846397
114. Shirahmadi, S., Seyedzadeh-Sabounchi, S., Khazaei, S., Bashirian, S., Miresmaëili, A. F., Bayat, Z., . . . Jenabi, E. 2020. Fear control and danger control amid Covid-19 dental crisis: Application of the Extended Parallel Process Model. *PLoS one*, 15(8), e0237490. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237490>
115. Siegrist, M. 2021. Trust and Risk Perception: A Critical Review of the Literature. *Risk Anal*, 41(3), 480–490. doi:10.1111/risa.13325
116. Siegrist, M., Earle, T. C. & Gutscher, H. 2003. Test of a Trust and Confidence Model in the Applied Context of Electromagnetic Field (EMF) Risks. *Risk Anal*, 23(4), 705–716. doi:10.1111/1539-6924.00349
117. Siegrist, M. & Zingg, A. 2014. The role of public trust during pandemics: Implications for crisis communication. *European Psychologist*, 19(1), 23–32. doi:10.1027/1016-9040/a000169
118. Simone, L., Vagni, M., Gnagnarella, C., Bersani, G. & Pajardi, D. 2021. Mistrust and beliefs in conspiracy theories differently mediate the effects of psychological factors on propensity for Covid-19 vaccine. *Frontiers in Psychology*, 12. doi:10.3389/fpsyg.2021.683684
119. Slimību profilakses un kontroles centrs (SPKC). 2022. Covid-19 izplatība Latvijā | Covid-19. (20.09.2022.) Iegūts no: <http://covid19.gov.lv/Covid-19/statistika/Covid-19-izplatiba-latvija>
120. Slovic, P. 1993. Perceived risk, trust, and democracy. *Risk analysis*, 13(6), 675–682. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1993.tb01329.x>
121. Šuriņa, S., Martinsone, K., Perepjolkina, V., Kolesnikova, J., Vainik, U., Ruža, A., . . . Rancans, E. 2021. Factors related to Covid-19 preventive behaviors: A Structural Equation Model. *Frontiers in Psychology*, 12. doi: 10.3389/fpsyg.2021.676521
122. Šuriņa, S. & Martinsone, K. 2020. Conceptualization of social capital in cross-sectional design studies: Rapid review of literature. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. doi: <https://doi.org/10.17770/sie2020vol7.4973>

123. Šuriņa, S., Mārtinsons, K., Upesleja, G. & Perepjolkina, V. 2022. Factors associated with Covid-19 vaccination behaviour in Latvian population: cross-sectional study. *Health Psychology and Behavioral Medicine*, 10(1), 514–536. DOI:10.1080/21642850.2022.2085108
124. Swami, V. & Barron, D. 2020. Analytic thinking, rejection of coronavirus (Covid-19) conspiracy theories, and compliance with mandated social-distancing: Direct and indirect relationships in a nationally representative sample of adults in the United Kingdom. <https://doi.org/10.1177/18344909211037385>
125. Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S. & Furnham, A. 2014. Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition*, 133(3), 572–585. doi: 10.1016/j.cognition.2014.08.006
126. Sønderskov, K. M. & Dinesen, P. T. 2016. Trusting the state, trusting each other? The effect of institutional trust on social trust. *Political Behavior*, 38(1), 179–202. doi: 10.1007/s11109-015- 9322-8
127. Thompson, H. S., Manning, M., Mitchell, J., Kim, S., Harper, F. W. K., Cresswell, S., . . . Tariq, M. 2021. Factors Associated With Racial/Ethnic Group–Based Medical Mistrust and Perspectives on Covid-19 Vaccine Trial Participation and Vaccine Uptake in the US. *JAMA Network Open*, 4(5), e2111629–e2111629. doi:10.1001/jamanetworkopen.2021.11629
128. Tong, K. K., He, M., Wu, A., Dang, L. & Chen, J. H. 2021. Cognitive Factors Influencing Covid-19 Vaccination Intentions: An Application of the Protection Motivation Theory Using a Probability Community Sample. *Vaccines*, 9(10), 1170. doi:10.3390/vaccines9101170
129. Tu, P., Kotarba, M., Bier, B., Clark, R. & Lin, C. 2022. Internal and External Motivations and Risk Perception toward Covid-19 Vaccination in Adolescents in the US. *Vaccines*, 10(5), 697. <https://doi.org/10.3390/vaccines10050697>
130. Van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., et al. 2020. Using social and behavioural science to support Covid-19 pandemic response. *Nat. Hum. Behav.* 5, 460–471. doi: 10.31234/osf.io/ y38m9
131. Van der Pligt, J. 1998. Perceived risk and vulnerability as predictors of precautionary behaviour. *British journal of health psychology*, 3(1), 1–14. doi:10.1111/j.2044-8287.1998.tb00551.x
132. Van Mulukom, V. Low Levels of Trust affect Protective Behaviours and Conspiracy Belief during the Covid-19 Pandemic. 7(11), 13–17. DOI:10.31234/osf.io/chy4b
133. Van Mulukom, V., Pummerer, L. J., Alper, S., Bai, H., Čavojsková, V., Farias, J., . . . Marinthe, G. 2022. Antecedents and consequences of Covid-19 conspiracy beliefs: A systematic review. *Social Science & Medicine*, 114912. doi: 10.1016/j.socscimed.2022.114912

134. Van Prooijen, J.-W., Spadaro, G. & Wang, H. 2022. Suspicion of institutions: How distrust and conspiracy theories deteriorate social relationships. *Current opinion in psychology*, 43, 65–69. doi: 10.1016/j.copsyc.2021.06.013
135. Wang, D., Dai, X., Mishra, S. R., Lim, C. C. W., Carrillo-Larco, R. M., Gakidou, E. & Xu, X. 2022. Association between socioeconomic status and health behaviour change before and after non-communicable disease diagnoses: a multicohort study. *The Lancet Public Health*, 7(8), e670–e682. doi: 10.1016/S2468-2667(22)00157-8
136. Wang, P.-W., Ahorsu, D. K., Lin, C.-Y., Chen, I. H., Yen, C.-F., Kuo, Y.-J., . . . Pakpour, A. H. 2021. Motivation to Have Covid-19 Vaccination Explained Using an Extended Protection Motivation Theory among University Students in China: The Role of Information Sources. *Vaccines*, 9(4), 380. doi: 10.3390/vaccines9040380
137. Watkins, C. E., Poudyal, N. C., Jones, R. E., Muller, L. I. & Hodges, D. G. 2021. Risk perception, trust and support for wildlife reintroduction and conservation. *Environmental Conservation*, 48(2), 127–135. doi: 10.1080/08941920.2021.1897198
138. Wu, C. 2021a. Education and Social Trust in Global Perspective. *Sociological perspectives*, 64(6), 1166–1186. doi:10.1177/0731121421990045
139. Wu, C. 2021b. Social capital and Covid-19: a multidimensional and multilevel approach. *Chinese Sociological Review*, 53(1), 27–54. doi: 10.1080/21620555.2020.1814139
140. Wu, D. 2020. Empirical study of knowledge withholding in cyberspace: Integrating protection motivation theory and theory of reasoned behavior. *Computers in human behavior*, 105, 106229. doi:10.1016/j.chb.2019.106229
141. Yaqub, O., Castle-Clarke, S., Sevdalis, N. & Chataway, J. 2014. Attitudes to vaccination: a critical review. *Social science & medicine*, 112, 1–11. doi: 10.1016/j.socscimed.2014.04.018
142. Yıldırım, M., Geçer, E. & Akgül, Ö. 2021. The impacts of vulnerability, perceived risk, and fear on preventive behaviours against Covid-19. *Psychology, health & medicine*, 26(1), 35–43. doi: 10.1080/13548506.2020.1776891
143. Yıldırım, M. & Güler, A. 2022. Covid-19 severity, self-efficacy, knowledge, preventive behaviors, and mental health in Turkey. *Death studies*, 46(4), 979–986. doi: 10.1080/07481187.2020.1793434
144. Zariņa, I., Šuriņa, S. & Perepjolkina, V. 2022. Multidimensionālās sociālā kapitāla skalas 2. versijas (MSKS V2) paralēlās pamatotības pārbaude. Society. Integration. Education. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 22, 111–121. doi: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol2.6821>

145. Zintel, S., Flock, C., Arbogast, A. L., Forster, A., von Wagner, C. & Sieverding, M. 2022. Gender differences in the intention to get vaccinated against Covid-19: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Public Health*, 7, 1–25. doi: 10.1007/s10389-021-01677-w
146. World Health organization (WHO). 2022. Coronavirus disease (Covid-19) technical guidance: Infection prevention and control / WASH. Iegūts (21.04.2022.) no: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/infection-prevention-and-control/>

Pateicības

Vēlos izteikt lielu pateicību savai promocijas darba vadītājai profesorei Kristīnei Mārtinsonai par virzīšanu akadēmiskajā dzīvē un pētniecībā, par nemītīgajiem izaicinājumiem un sniegtajām iespējām augt un mācīties. Paldies!

Vēlos izteikt lielu pateicību savai promocijas darba konsultantei docentei Viktorijai Perepjolkinai par sniegtajām zināšanām un atbalstu promocijas darba izstrādes procesā.

Liels paldies maniem promocijas darba ietvaros tapušās publikācijas līdzautoriem docentei Jeļenai Koļeņņikovai un profesoram Aleksejam Ružam par sniegto palīdzību šajā procesā.

Paldies profesorei Anitai Piperei par vērtīgajiem ieteikumiem promocijas darba sagatavošanas posmā.

Paldies Rīgas Stradiņa universitātei par finansiālo atbalstu un iespēju piedalīties VPP, un jo īpaši pateicos profesoram Sergejam Krukam.

Paldies manām katedras kolēģēm un studiju biedrenēm Kristīnei Šneiderei, Janai Duhovskai, Inesei Pačai un jo sirsnīgs un liels paldies Elīnai Akmanei par kopā būšanu un nenovērtējamo emocionālo atbalstu reizēm tik akmeņainajā promocijas darba izstrādes procesā.

Tāpat liels paldies Guntai Freimanei un docentei Silvai Seņkānei par padomiem un atbalstu darba izveidē.

Paldies manām studentēm Intai Ozerskai, Dinai Maķevicai, Ievai Zariņai un Evitai Gratei par viņu aizrautību un ieguldījumu promocijas darba ietvaros veidotās Sociālā kapitāla teorijas un instrumenta izveidē.

Un vislielākā pateicība manai ģimenei, vīram Dzintaram, dēlam Aleksandram un meitai Alisei, par izturību, pacietību un atbalstu, ko saņēmu diendienā, visā doktorantūras studiju procesa laikā! Paldies jums!

Pielikumi

Promocijas darba pirmā posma pētījumā izmantotais instrumentārijs

Covid-19 preventīvā uzvedība

Ārkārtas situācijas laikā valdība bija ieviesusi vairākus ierobežojumus, kuru mērķis bija mazināt koronavīrusa Covid-19 izplatību. Mūs interesē, kā ir mainījusies Jūsu uzvedība kopš ārkārtas situācijas izsludināšanas?

Salīdzinājumā ar laiku pirms ārkārtas situācijas izsludināšanas ...	Nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Grūti pateikt	Drīzāk piekrītu	Piekrītu
Es biežāk un rūpīgāk mazgāju rokas	1	2	3	4	5
Es ikdienā sāku regulāri lietot dezinfekcijas līdzekļus	1	2	3	4	5
Es cenšos palikt mājās, izvairoties no liekas pārvietošanās	1	2	3	4	5
Es cenšos izvairīties no tiešas saskarsmes ar citiem cilvēkiem	1	2	3	4	5
Cenšos pēc iespējas retāk tikties ar cilvēkiem, kas nepieder manai mājsaimniecībai	1	2	3	4	5
Es cenšos ievērot 2 metru distanci publiskajā telpā	1	2	3	4	5

Uzticēšanās Covid-19 informācijas avotiem

Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs personīgi uzticaties katrai no zemāk minētajām iestādēm attiecībā uz sniegto informāciju un rīcību ārkārtas situācijas laikā. Izmantojot skalu no 1 līdz 10, kur 1 nozīmē, ka neuzticaties, bet 10, ka uzticaties pilnībā.

	Neuzticos vispār					Pilnībā uzticos				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Valdībai (Ministru kabinetam)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ziņu medijiem	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Veselības aprūpes sistēmai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Bailes no Covid-19

Vai Jums ārkārtas situācijas laikā bija bail saslimt ar Covid-19?

1	Nē
2	Nedaudz
3	Mēreni
4	Izteikti
5	Ļoti izteikti

Vai iespēja, ka Jūsu ģimenes loceklis varētu saslimt ar Covid-19 un nomirt tā dēļ, Jūs biedēja?

1	Nē
2	Nedaudz
3	Mēreni
4	Izteikti
5	Ļoti izteikti

Ticība Covid-19 sazvērestības teorijām

Vai Jūs ticat, ka Covid-19 tika izveidots laboratorijā, lai to izmantotu kā bioloģisko ieroci cilvēku populācijas iznīcināšanai?

1	Neticu
2	Nedaudz tam ticu
3	Tas ir iespējams
4	Ticu
5	Ļoti tam ticu

Covid-19 draudu novērtējums

Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat zemāk minētajiem apgalvojumiem par Covid-19!

	Nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Grūti pateikt	Drīzāk piekrītu	Piekrītu
Tā bīstamība ir daudzkārt pārspīlēta	1	2	3	4	5
Esmu pārliecināts, ka situācija nav tik nopietna, kā par to runā masu medijos	1	2	3	4	5

Ticība Covid-19 sazvērēstības teorijām

Vai Jūs ticat, ka Covid-19 ir pasaules vareno līderu radīts, lai izraisītu globālu ekonomisko krīzi?

1	Neticu
2	Nedaudz tam ticu
3	Tas ir iespējams
4	Ticu
5	Ļoti tam ticu

**Promocijas darba otrā posma pētījumā izmantotais instrumentārijs
Covid-19 vakcinācijas uzvedība**

Kura no šīm atbildēm uz Jums attiecas?

Esmu vakcinējies/-usies pret Covid-19 (abas vai viena deva)	1
Neesmu vakcinējies/-usies pret Covid-19, bet noteikti vakcinēšos	2
Neesmu vakcinējies/-usies pret Covid-19 un domāju, ka drīzāk vakcinēšos	3
Drīzāk nevakcinēšos	4
Noteikti nevakcinēšos	5
Grūti pateikt	8

Sniegtās atbildes sadalījām divās grupās, vakcinētie un nevakcinētie. Atbilžu variants “Esmu vakcinējies pret Covid-19 (vienu vai abas devas)” tika kodēts kā “vakcinētie”, savukārt visi pārējie atbilžu varianti tika kodēti kā “nevakcinētie”.

Uztvertā ievainojamība

Lūdzu, novērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat sekojošiem apgalvojumiem par Covid-19 attiecībā uz sevi?

	Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Ne piekrītu, ne nepiekrītu	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
Es pieļauju iespēju, ka varētu inficēties ar Covid-19	1	2	3	4	5

Vakcinēšanās motīvi

Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat katram no šiem apgalvojumiem?

		Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Ne piekrītu, ne nepiekrītu	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
1	Es vakcinējos / vakcinēšos pret Covid-19, lai veicinātu kolektīvo imunitāti, rūpējoties par līdzcilvēkiem, pasargātu savus tuviniekus un citus cilvēkus no inficēšanās	1	2	3	4	5
2	Es vakcinējos / vakcinēšos pret Covid-19, lai pasargātu sevi no smagas saslimšanas inficēšanās gadījumā	1	2	3	4	5
3	Vakcinēšanās pret Covid-19 bija obligāta, lai varētu turpināt strādāt un / vai mācīties	1	2	3	4	5

Bailes no Covid-19

Lūdzu, novērtējiet savu baiļu līmeni skalā no 1 līdz 10, kur 1 nozīmē – nav bailes un 10 – ļoti izteiktas bailes.

Saslimšana ar Covid-19	Nav bailes					Ļoti izteiktas bailes				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Institucionālā uzticēšanās

Sakiet, lūdzu, cik lielā mērā Jūs personīgi uzticiaties katrai no sekojošām iestādēm?

Vērtējumam izmantojiet skalu no 1 līdz 10, kur 1 nozīmē, ka Jūs šai iestādei neuzticiaties vispār, bet 10, ka uzticiaties pilnībā.

		Neuzticos vispār					Pilnībā uzticos				
1	Latvijas Saeimai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	Valdībai (Ministru kabinetam)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	Latvijas tiesu sistēmai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	Ziņu medijiem	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	Vietējai pašvaldībai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	Policijai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7	Veselības aprūpes sistēmai	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Uztvertais sociālais atbalsts no tuvākajiem

Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat katram no šiem apgalvojumiem par saviem tuviniekiem?

		Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Ne piekrītu, ne nepiekrītu	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
2	Es zinu, ka man ir tuvākie cilvēki, pie kā vērsties pēc padoma	1	2	3	4	5
3	Es zinu, ka grūtā brīdī mani tuvākie cilvēki mani emocionāli atbalstīs	1	2	3	4	5
4	Man ir saprotošas un atbalstošas attiecības ar tuvākajiem cilvēkiem	1	2	3	4	5

Uztvertais sociālais atbalsts no paziņām

Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat katram no šiem apgalvojumiem par saviem paziņām?

Manu paziņu vidū ir cilvēki, kuri ...		Pilnībā nepiekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Ne piekrītu, ne nepiekrītu	Drīzāk piekrītu	Pilnībā piekrītu
		1	2	3	4	5
1	... palīdzētu, ja man rastos <u>finansiālas grūtības</u>	1	2	3	4	5
2	spētu palīdzēt ar profesionālu padomu, ja būtu tāda nepieciešamība	1	2	3	4	5
3	grūtā brīdī spētu mani emocionāli atbalstīt	1	2	3	4	5
4	varētu mani uzklaustīt un saprast	1	2	3	4	5